

CSALÁDI REGÉNYTÁR

A VÉRTANU SZELLEME

..... IRTA .....
.....

FILÓ KÁROLY

I.

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesítette a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indított, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszerűen tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölceiket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolvászonkötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.), valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár”-ból

megjelentek:

I. és II. kötet.

Germaine eszménye. Regény. Irta *Montal Mária*. Fordította *Szentannai*. — *D'Arboud ezredes három párba*. Elbeszélés. Irta *Beugny d'Hagerne*. Fordította *dr. Rada I.*

III. kötet.

Utak az életben. Elbeszélések. Irta *Cyprián*.

IV. kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta *C. De Lamiraudie*. Fordította *A. Vilma*. — *Hol a boldogság?* Elbeszélés. Irta *Minna Canth*. Finnből fordította *Bán A.*

V. és VI. kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta *X. ... grófnő*.

VII. és VIII. kötet.

Éliane. Regény. Irta *Graven Agostné*. Fordította *dr. Rada I.*

IX. kötet.

Rajzok a kuruczvilágból. Irta *Kincs István*.

X., XI. és XII. kötet.

A vértanú szelleme

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

A vértanu szelleme

Történeti regény

a Diokleczián-féle keresztényüldözés korából

Írta

FILÓ KÁROLY

I.

Budapest

A Szent-István-Társulat kiadása

VIII., Szentkirályi-utca 28.

STEPHANEUM, A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT NYOMDÁJA,
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28/a.

I. FEJEZET.

A TITKOS VÁGYAK.

Krisztus születése után a 304. esztendőnek egyik ragyogó tavaszi napjának reggelén — a nap állása a második órát mutatta* — egy javakorában levő férfi haladt végig Róma egyik legszebb s legnépesebb utcáján. Útja úgy látszik sietős volt, mert a házakból kilépő, reggeli tisztelgésüket végző klienseknek — a világváros ezen úri koldusainak — köszöntését föl sem véve, gyorsította lépteit. Kopaszodó feje, arczvonásainak kiélt színezete, bágyadtan fénylő szeme gyaníttatja, hogy azon római férfiak közé való, kik miután kora ifjúságukat a nagyváros nyújtotta élvezetekben és sorvasztó vigalmakban töltötték, megszokott életmódjukat férfikoruk delén sem akarják abbahagyni. Szikár, száraz termetét tóga, a szabadok e kiváltságos öltönye fedte. Miután az utca legszebb, pazarul

* Megfelel a mi 8 óráknak.

épített palotája elé érkezett, megrázta a kapun elhelyezett kopogtató vasat s várakozott. Nem-sokára megnyílt a kapu, a jövevény a csarnokba lépve, könnyed fejbillentéssel fogadta a zöldruhás és pirosöví kapus köszöntését.

— Fogad az úrnő? — kérdezte azután.

— Igen, nemes Kájusz — viszonzá mély hajlongások közt a kapus. — Fogad s vár téged. Már tegnap délután is tudakolta, nem voltál-e itt? Tagadó válaszom nem jó hatást gyakorolt s meghagyta, hogy a mint jössz, rögtön jelentselek. Most a kliensek vannak nála. Bezzeg másnak soká kellene várakoznia, mert sokan vannak a kliensek, de ha téged bejelentlek, tudom, tisztelgésökről is lemond, csak kiosztatja a sportulákat s téged fogad — fecsegett a portás, a mint a vendéget a csarnokon végig vezette. Kerülj erre nemes Kájusz — folytatá jobb felé mutatva, az ismert előszoba felé. Addig majd bejelentlek.

— Ne még — szólt a Kájusznak szólított férfi. — Szinte örvendek, hogy a dicső Tertilla még mindig kliensei tisztelgésének meghallgatásával van elfoglalva. Roppantul megizzadtam, úgy siettem. Egy kissé körüljárok a hús termeken s ha a tisztelgők távoznak, jelents be.

— A mint parancsolod — hajlongott a kapus. Kájusz az átriumba lépett s lassú léptekkel föl-

alá sétált. A kapus magatartása után ítélve gyakori s igen szívesen látott vendége lehetett a ház úrnőjének, kinek tömérdek gazdagságát fennmen hirdette a mindenütt uralkodó fényűzés, mely most is leköté Kájusz figyelmét, daczára hogy megszokta.

Az átriumból három ajtó nyílt. Egyik a házi úrnő lakosztályába, a szemben levő a trikliniumba (ebédlő). A köztük levő a tablinumba s a szabadon levő a perisztiliumba vezetett.

Kájusz az ebédlő felé tartott, miután a hűs átriumban néhányszor föl s alá sétált. E termet gőzcsövekkel melegítették. Ablakai tükörkövekből voltak kirakva. Mennyezete Hymethosz hegyéről került aranyozott gerendázatból állott, melyet a falak mentén emelkedő gazdag s pompás faragványokkal ékesített dóriai oszlopok tartottak. Falait festmények ékesítették. Zöldben mulatozó római nők, gyümölcsöket fölszolgáló rabnők, fuvolások és tánczosok tarka-barka festői alakjai. A padlózatot művészi kivitelű mozaikrajz ékítette.

A bejövő s mindent tisztogatni kezdő rabszolgák távozásra birták Kájuszt. Átment a korinthusi stilusban faragott oszlopokon nyugvó csarnokba, mely Tertilla: az úrnő szobáihoz vezetett. A fogadószoba előtt kis teremfélét alkotott az oszlopos csarnok, melynek a fogadószobával szemben levő oldalát oszlopok helyett fal alkotta. Ezen mindenféle

edények voltak fölaggatva; közben-közben fajtalan szoborcsoportozatok elhelyezve.

Kájusz, miután mindent megsemlélt, leült s tekintetét az udvarra vetette. Ennek közepén halastó volt, melyből kiemelkedő szökőkút magasra lövelte a kristálytisza vizet, mely apró cseppekre morzsolódva a napfényben, gyöngyszemek gyanánt hullt vissza a tóba. Körötte repkénynyel s vadszölővel befuttatott fődött sétatér huzódott, kellemes menedékhelyet nyújtva a nap heve ellen. Az udvar hátterében magas fal emelkedett, mely a rabszolga lakásokat különítette el a háztól. Külön kis falu volt ez — a rabszolgák számtalan lakásával. E rabszolgatanyára a másik utca felől külön bejárat nyílt a rabszolgák számára, hogy folytonos járkálásukkal ne zavarják a ház úrnőjét. Magán a magas válaszfalon kis ajtó volt, melyen át csak a rabszolga-felügyelő léphetett Tertilla házába, hogy parancsait vegye, valamint azon rabszolgák és rabnők, kik a házban végzendő munkák elvégzésére és Tertilla körötti teendők teljesítésére voltak kirendelve.

— A csacsi kapus, a mily szolgálatkészen fogadott, most, mert kis halasztást kértem, alaposan megvárat — dörmögött türelmetlenül Kájusz. Már hosszúnak tűnt föl neki a várakozás. Fölkelt s miután unalmában végig mustrálta az oszlopokat, melyekbe fák, virágok, gyümölcsök s madarak

mindenféle vegyülete vala vésve oly tökéletesen, hogy szinte természetesnek tűnt föl az egész, a tavacskát környező sétányhoz levezető lejárati felé tartott s lemenve a nappal aranyos fényben játszó travertin kőből épült lépcsőzeten, a ficzánkoló, ide-tova uszkáló halacszkákat kezdte nézni.

Türelmetlen várakozásában megkezdett szórakozásából egy hozzája közelített rabszolga zavarta föl.

— Bocsáss meg, nemes Kájusz, úrnőnk kitüntett kegyencze — szólt mély meghajlás közben — hogy oly soká váratlak. De a kapus csak nem rég adta tudtomra, hogy istenek kegyelte úrnőnk-nél tisztelegni akarsz. Tertilla örül jöttödnök s meghagyta nekem, hogy addig is légy szives a fogadóteremben várakozni, míg utolsó két kliensét megajándékozza.

Ezzel a fogadóterem felé tartott, melynek ajtaját kitárta. Kájusz belépett s a rabszolga eltűnése után magára maradván, leült. E terem (boldog halandó, kit Tertilla itt fogadott!) összesége volt mindazon pazar pompának, kényelemnek, elpuhultságnak, mely e kor előkelő római embereit jellemzi. Nem volt földkerekség, mely nevezetes és értékes különlegességeivel itt képviselve ne lett volna.

Azzal az ajtóval szemben, melyen Kájusz bejött, nehéz függöny lógott, mely sejteti, hogy azt az ajtót takarja, melyen át a házi úrnő szokott ide

belépni. Ettől jobbra a sarokban Indiából és Szerikából került selyemmel átfuttatott nyugágy állott, mely fölött a falon nagyarányú freskó Fortuna istennőt ábrázolta, a mint bőségszarujával egy hölgy felé fordulva (kiben minden belépő rögtön Tertillára ismert) szórta adományait, a háttérben a három Párka szötte aranyfonalát. A szoba falait azonkívül is számtalan kisebb-nagyobb festmény ékíté. A mennyezet szinte roskadozott a sok arany s márványdísz terhe alatt. A padlatot spártai nők által font, szőtt s kétszer átfestett nagy biborszőnyeg borította. A már megemlített két nagy ajtó, azonkívül a sok rajtahajtó és ablak előtt szerikai és perzsiai függönyök és redőzetek csüngtek, egyrészt a léghez, másrészt a kívülről jövő zaj fölfogása és gyengítése végett. A fülkékben remek szobrok, a drága fából készült asztalkákon arany-ezüst csecsebecsék voltak elhelyezve. Egyik sarokban sokkarú hatalmas gyertyatartóterpeszkedett, melynek karjaira és ágaira függesztett különféle színekben pompázó üvegedényekből kellemes vegyületű illat párolgott szét a teremben.

Kájusz gyönyörködve legeltette szemeit a változatos, fényűző színpompán. Majdnem mindennap látta s mégis mindig talált valami megbámulni valót.

— Ha ez mind az enyém volna! — sóhajtott. —

Kájusz, Kájusz, még lehet — biztatta önmagát, kevés, gyér haját simogatva. — Még mind a tied lehet!... Prokóp ne aggaszszon... Nem rajong Tertilláért, ha ez nagyon is érdeklődik az ifjú iránt... De hát később... Hátha elbájolja e szép nő?... Ugyan ne csinálj magadnak hiábavaló gondokat! Kájusz csak ügyes légy!

Rikácsoló hang zavarta meg. A szemben levő nagy függöny szétlebbent s az ajtóban megjelent a ház úrnője: Tertilla, vállán kajdacscsal, mely a függöny visszalebbentésétől megijesztve, fölrebent, leütve egy szobrot s az ajtó fölött levő kalitkába szállt...

— Megijedtél? — kaczagott Tertilla a kajdacst megfenyegetve, mely rikácsolva vegyült bele az éles kaczajba. — Ugy-e soká várattalak? — kérdé azután a kezét csókoló Kájuszt. — De annyi a kliens, a hízogó tisztelő, pedig kell velők végezni.

— Türelem rózsát terem — szellemeskedett Kájusz. — A kegy, téged láthatni oly nagy, hogy bármily áldozatot hozhatok... Pedig mondhatom, nincs nagyobb kín számomra, mint ha közeledben vagyok s még sem láthatlak... Most is azt hittem, hogy neheztelsz, mert már tegnap nem jöttem, hogy beszámoljak, de...

— Semmi de... Nem neheztelek — nyujtá kezét kézcsókra — s nem azért várattalak; hanem átöltöz-

ködtem; hisz kedves Kájusz barátomat csak nem fogadhatom abban a ruhában, melyben a nyomorult klienseket...

— Jóságod határtalan!... Kegyességed elkápráztat...

Tertilla mintha nem is hallotta volna, folytatá:

— Azért vettem föl e ruhát, hogy ítéletet mondj róla. Most van először rajtam. Hogyan tetszik? A prefektus fiának tisztelgő fogadásánál is ebben akarok lenni. Apuliai gyapju, míg az alsó súlyosabb rész spanyolországi...

— Auróra istenasszony, midőn fölveszi ragyogó sugárruháját, hogy tündöklő fényével megszégyenítse a sötét éjszakát, az sem lehet elragadóbb... bókolt Kájusz.

— Ne hizelegj! — méltatlankodott Tertilla. — Már teli van a fejem. Reggeltől egyebet sem hallok... Igaz véleményt akarok s nem csalfa hizelgést... De látom, hogy te is csak olyan vagy, mint a kliensek... Azért hát beszélj te gyors hírvivő, ki harmadnapra hozza meg tudósításait — gunyolódott Tertilla, bájos mosoly-kiséretében, megfenyegetve a restelkedni iparkodó Kájuszt. — Pedig alig győztelek várni... Ma még a kliensek hizelgő szavait sem hallgattam végig, csak a sportulát osztottam ki, hogy minél előbb megtudjam az engem annyira érdeklő történeteket... Beszélj hát...

— Gúnyolódásod s neheztelésed, hanyagságom igen nagy büntetése — kezdte Kájusz — de tudom, a hozott jó hír kiengesztel. Igen jól tudom. Isteni Tertilla te igazán a halandók legjobbja vagy... azaz legboldogabbja — igazítá félre megszokott hizelgő szavait. — Mindenütt feltűnsz. Prokóp, ki iránt úgy érdeklődöl, tudakozódott fe...

— Igazán? Mégis észrevett? — vágott közbe igen élénken Tertilla.

— Igen, igen — folytatá Kájusz — de engedd meg, imádott úrnőm, hogy sorba menjek, különben még kifelejtelek valamit... A prefektus fia azon rövid két hónap alatt, hogy Rómában tartózkodik, nagy hódítást tett... A prefektus örül is, hogy fia e réven könnyen jut valami előkelő álláshoz, esetleg ő utána a prefektusi hivatalhoz. Tény, Prokóp mindenütt feltűnik; Róma hölgyei sorra bomlanak utána... Nem csoda, hisz daliás, előkelő megjelenése még a legfinomabb izléssel bíró Tertillánk figyelmét sem kerülte ki, — bókolt a ravasz férfi. — Jó czimbora is, mondhatom, de még látszik rajta, hogy csak nemrég került ide a távol keletről, meg Afrikából; dicső városunk mennyei élvezeteibe, örömeibe még nem igen tudja magát beetalálni. Majd megpuhítjuk mi, jó pajtásai; csupa magamfélét választott... (Tertilla mosolyogni kezdett.) Tudjuk a módját, hogy kell belőle telivér római ifjút faragni...

— A ki majd jól tart titeket itallal — vetette oda Tertilla. — Kájuszomnak lesz belőle legtöbb haszna...

— Ne irigyeld tőlem a szerencsét, úgy is büntetnek a kegyes istenek — sóhajtott Kájusz s oly tekintetet vetett a hölgyre, hogy ez megértve a keserves sóhajjal kísért pillantást, hangos kacajra fakadt.

— Bizony Vénusz kegyelte, Tertilla, én tudom legjobban. Azért vagyok oly boldog, ha néha napján rám vetődik isteneink kegyességének sugara.

— Egy prefektus fia képében, ki jól fog fizetni...

— Föl kell használni az alkalmat — mondá Kájusz. — Már «Asztarte kör»-ünkbe is beválasztottuk s napról-napra látszik, hogy fogékony szíve van az istenek nyújtotta örömek élvezésére. Hölgyeink szépsége igen megnyerte tetszését. Alig talál szavakat, ha magasztalja őket... Ki lesz a győztes, nem tudom, de sejtem, hiszen nemcsak mi tudjuk, de ő is látta, ki a nagyváros legszebb, legünnepeltebb hölgye...

A hiú hölgy tudta, kire céloz Kájusz, hanem mintegy nem akarva megérteni a nagyon is nyílt célzást, türelmetlenül mondá:

— Csak szaporán. Milyen volt a «coena adventoria»?

— Azt tán legjobban mutatja a tegnapi kimara-

dásom. Túlfényes volt. Igazi lukullusi lakoma. Kár hogy elmúlt... Ott is szóba jöttél; barátaid s tisztelőd beszélgettek felőled s Prokóp igen élénken tudakozódott utánad... Úgy látszik pillantásod mély benyomást tett rája...

— De hát látott? Hol is láthatott?

— Haha! Rómában lenni s téged nem látni! Tertilla túlszigorú vagy magaddal szemben, hogy így szerénykedel... Azt hiszed, csak te láttad s ő téged nem? — nevetett föl Kájusz. — Csak nem vak Prokóp, hogy a ragyogó napot ne lássa?! Hanem hát te a «coena adventoriá»-ról akarsz...

— Kegyetlen! Egyszer csacska, máskor meg fogóval húzzam ki belőle a szavakat — duzzogott Tertilla, égve a kíváncsiságtól megtudni, hol látta a prefektus fia s mint nyilatkozott felőle. — Csak mondd meg, de tüstént, hol vett észre?

— Hol? Ugy-e ki nem találod? Mikor a Via Appián nyílt lektikában vitetted magad, majd pedig ott várakozó kocsidra szálltál és számos udvarlótól környezve a járókelők irigy pillantásaitól kísérve tovahajtattál, Prokóp szintén arra sétált s feltűntél neki, fel udvarlót nagy száma. De hiszen úgy kitűntél a többi közül, mint, mint... ejnye, az volna szép, ha kifejezni sem tudnám magam...

— No mondj már valami nagyot — évődött Tertilla. Mint?

— Mint a Luna (hold) istenasszony a körötte levő apró csillagok közül...

— Hahaha! — kaczagott föl Tertilla, úgy hogy a rejtekhelyén, az arany kalitkán ülő kajdacs is szendergéséből fölriasztva, éleset rikkantot s úrnője vállára szállt.

— Hallod kajdacsom — folytatá megsimogatva az állatot — hallod, úrnőd hold lett... Luna istennő... Hahaha!...

— Igaz, isteni Tertilla, rögtönzött a hasonlat, de találó. Te vagy a szép, vonzó Luna, ki szendeséggel, varázsló tündökléssel mindenkit elbájosz... Egyszóval — folytatá Kájusz rendületlenül, nem engedve magát megzavartatni — hogy a megkezdett beszédhez visszatérjek, Prokóp el van ragadtatva szépségedtől. A coena mint mondtam, lukullusi volt, nem hiába oly rég készült reá a prefektus. A mit előrehaladt konyhai művésztünk csak előállítani is képes, megsegítve a prefektus dús költségvetésétől, az mind ott pompázott az asztalokon... S mi mind oly jól mulattunk s Prokóp egészségére oly sok poharat ürítettünk, hogy magam még tegnap is egész nap éreztem e pompás lakmározás kimerítő erejét, hatását...

— Jobban mondvá, még tegnap is részeg voltál — vágott közbe Tertilla jót nevetve. — Csak

ne szépiítsd a dolgot, Kájusz barátom. Még tegnap is nehéz volt a fejed, azért nem jöttél. Hát azután sokan voltak jelen?

— Hogy sokan-e? Gondolhatod, hogy a prefektus fia megérkeztének tiszteletére adott lakomára meghivta mindazon előkelő patricziusokat, kik csak valami tekintélylyel és befolyással is rendelkeznek a város ügyeiben. Ott voltak azután a patricziusok nejei, Róma szépségei, hogy a fényt emeljék s Prokópot mindnyájan megismerjék... Igaz, itt egy téged igen érdeklő esetet kell elmondanom. Mint említém, Prokópnak igen föltűntél és azt javasolta atyjának, hogy hívjon meg téged is, mert így lett volna alkalma Róma legünnepeltebb hölgyével, a híres Juvencziusok egyik sarjával leg hamarabb megismerkedni... Ezt maga Prokóp mondta nekem s igen sajnálta, hogy óhaja nem teljesedett, mert apja ellenezte...

Tertilla elsápadt.

— Ő akarta, de Szimfrónián ellenezte — tört ki belőle, majd összeharapta ajkait.

— Vigasztalódjál, nemes Tertilla. Istenek kényesztetett kedvencze voltál s leszel mindig... Ámorra, Asztartere, avagy akármely istenségre esküszöm, te mindig győzedelmeskedel. Prokóp csak annál inkább érdeklődött irántad s mikor igazsághoz híven lefestém előtte szived nemességét, előkelő

voltodat, mesés gazdagságodat, egészen oda lett. Kért, hogy bemutassam...

— Mikor jön? Mikorra ígérted, hogy méltón fogadjam?

— A legközelebb kínálkozó alkalommal. Tán már ma este is elhozom, a barátaid tiszteletére adott estlakomára.

— Igen, igen, jó lesz — ujjongott Tertilla. — Legalább meg lesz az alkalom, hogy hosszabb ideig itt maradhasson. Kájusz, nem tudom mért nem adnám, ha ez ifjút meghódíthatnám s a római hölgyeket megszegényíthetném.

— Azt meg is fogod tenni, mert nincs, ki ellentálljon büvölő megjelenésednek — hízelt Kájusz.

— Ah! mint szeretném, ha megfogamzott terem sikerülne. Mint aláznám meg a patricziusi hölgyeket, kik tudom jót nevettek és kárörvendtek, hogy a «coena adventoriára» nem hívtam meg; hátha még meg is tudták, mint a hogy meg is tudták — volt rá gondja a prefektusnak, hogy megtudják — hogy nem a nagymérvű ünnepélyi előkészületekből eredő figyelmetlenségből, hanem a prefektus határozott akaratából maradtam el. Hajh! de az öreget is megtöröm, ha fia enyém lesz! Most te győztél, Szimfrónián, de ezentúl én győzők! Most nevetsz, hogy megszegényíthetél, de majd én is nevetek és az nevet legjobban, ki

legutoljára nevet! — kiáltott Tertilla, fölindulásában leütve a vállain alkalmatlankodó kajdacsot. Miután lecsillapult, Kájuszhoz fordult:

— Jól játszsd szerepedet ezután is, Kájusz barátom; fényes jutalom vár reád!

— Isteni úrnőm, kegyes Tertilla, kell-e nagyobb jutalom a te jóságos leereszkedésednél, kitüntető barátságodnál, melyet oly sok halandó irigyel tőlem? — tömjénezett Kájusz. — Igyekezni fogok jól betölteni küldetésemet . . .

— Hívd el ma estére. Annál nagyobb sikert érek, minél több udvarlóm közt adok neki elsőbbséget és halmozom el kegyeimmal . . . De igaz, beszélj már valamit a «coena»-ról is. Milyen volt?

— Lukullusi lakoma volt, mondhatom, — kezdé Kájusz. — Mielőtt helyet foglaltunk, mindegyikünket megkoszorúztak. Azután hozták az étvágygerjesztő étkeket: Lukrini tóból való osztrigákat, mindenféle tengeri nyalánkságokat, háj nélküli csigákat, fenyőmadarat biborcsigával ékítve, lágysajtot s birsalmasajtot. Sőt a finyásabbaknak, főleg a nőknek hoztak még spárgával körözött csirkesültet, fügemadarat, mazsolyaszőlőt és befőtt dióból készült pástétomot. Ez utóbbi ujdonság volt előttem, de mások is meglepődtek kellemes ízétől . . .

— Igen jó; magamnak is kedvencz eledelem. Nemrég fogadott szakácsom igen finoman s ízle-

tesen tudja készíteni, — szólt közbe a figyelmesen hallgató Tertilla.

— Miután a «gusztáció»-nak vége volt, bohócok jöttek be s ezek mutatványai fölött nevetgélve és egymásközt beszélgetve vártuk a tulajdonképeni ebédet. A szolgák legelőször is sült, de színes tolatatával teljesen fölékesített pávát hoztak. A tolatból minden hölgy vihetett magának. Azután sorba tálalták az umbriai vadkan-, dalmáciai kecskes különféle kacsa-, kappan és nyúlpecsenyét. Majd tetszés szerint válogathattunk a vagdalt sügyben és sertéstőgyben. Magam a vaddisznófejből ettem; ez kedvencz falatom. Halak közül asztalra kerültek trighalak az adriai tengerből, kecsegék a Pó vizéből és rhombusok, majd vegyes halakból készített halpástétom. Ezek után adták a sokféle finom süteményt és csemegét. Szimfrónián semmi költséget sem kimélt, hogy egiptomi szilvával, tarentumi körtéssel, tiburi almákkal s venafumi olajbogyókkal kedveskedhessen vendégeinek. Közben szóltak a fuvolák; jó kedvre hangolt a kardalosnők éneke s a magamfajták mi jól fogyasztottuk a maszikuszi s falernumi ó-bort.

— Csak nem? — kérdé a mindinkább csodálkozó Tertilla.

— De igen, nemes Tertilla. A prefektus magamondta, hogy Archipelagus sziklaszigetein sajtol-

ták s oly régi, hogy igen nagy ritkaság számba megy. Azonban nem ez volt a legnagyobb meglepetés, mit vendégeinek a prefektus készített. Egyszerre megnyílt az ajtó s pantomimek és bohócok tréfás taglejtései és éneke kíséretében hatalmas vaddisznót hoztak s hangos nevetéssel az asztalra helyezték. Mi egymásra néztünk, míg a prefektus haragtól szikrázó szemekkel fölugrott s kiáltá:

— Ki volt az a nyomorult, ki ezt merte tenni?

A pantomimek és bohócok sompolyogva tartottak a kijárat felé. Mi kíváncsian lestük a fejleményeket. A vaddisznót ugyanis úgy hozták be, a mint leterítették: szőröstül-bőröstül.

— Ki hozta házamra e szégyent? — ismétlé haraggal a prefektus.

— A szakács! — mondá az egyik szepegő bohóc.

Szimfrónián parancsára előjött a szakács. Szántam a reszkető konyhamestert, mert Bacchusra! ügyesen s izletesen főzött. A prefektus igen haragos volt; megkorbácsoltatással fenyegette. Büntetésből ráparancsolt a szegényre, hogy inessen a nyers vaddisznóból s úgy, a hogy van, szőröstül-bőröstül fogyaszsa el.

A szakács kihuzta éles konyhakését, odalépett a vaddisznóhoz, fölmet szette hasát s a disznóból csak úgy dőlt a sok apró sült madár.

Harsány kacajba törtünk ki, mert csak most

láttuk, hogy itt a sült madarakkal töltött disznóbőrrel van dolgunk. A prefektus haragja örömmre változott, hogy e kis tréfa oly jól sikerült. Megszólaltak a harsonák s az énekesek Prokópot kezdték dicsőíteni.

Jókedvünk mindinkább emelkedett s a prefektus nagy elragadtatásában egy, a fia tiszteletére rendezendő játék eszméjével foglalkozott, úgy hogy azon a nép is mint néző résztvehessen. Mi helyeseltük gondolatát és fiatalabb barátaim közül néhányan rögtön meg is ígérték, hogy ők maguk is tényleg részt vesznek benne, minek a prefektus még inkább örült. Egyik harczol, a másik birkózik . . . Maga Prokóp kocsiversenyt rendez s szeretné megnyerni. Nemsokára szorgalmasan megkezdik a gyakorlatokat . . .

Tertilla, ki mindeddig figyelmesen hallgatta Kájuszt, most, miután ez befejezte, néma maradt s maga elé nézett, mintha valami gondolat foglalkoztatná.

— Tehát játék lesz a nép számára, hogy Prokópot ott is ünnepeljék? — suttogá végre. Tudod mit, Kájusz — folytatá hozzá fordulva, — jó gondolatom támadt. Hátha én is hozzájárulnék a játékhoz? Ugy-e jó lesz?

— Nem hiába kegyelnek az istenek, dicső Tertilla, de mindig jó gondolataid vannak — viszonzá a kérdett. — Jó lesz, igazán nagyszerű . . .

— Hátha itt is ellenkezni fog a prefektus? — folytató Tertilla. — Nem bánom, megpróbálom. Prokóppal elfogadtatom. Ő nem utasíthat vissza s a fiú veszekedjék azután apjával . . . Kell hogy győzzek! Adj jó tanácsot. Gondolj ki valamit. Estére várlak titeket . . .

Kájusz ígérte, hogy gondolkodik s az estélyre egész biztosan jó. Kezet csókolva, nagy bókolások között távozott.

II. FEJEZET.

POGÁNY BOSZU.

Tertilla rabszolgái egy elkülönített udvarrészben laktak. Az úrnő mellett mindig csak annyi volt, a mennyire szüksége volt. A többi más ügyekkel volt elfoglalva. Ha pedig szükség volt még egy-kettőre, a rabszolgafelügyelő gondoskodott a kellő számról. A szolgák, mint ez időben mindenütt, itt is a szó legszorosabb értelmében rabszolgák voltak, a fiatal Tertilla szeszélyének, indulatosságának, önkényének rabjai. A napok szerint voltak beosztva; folyton körötte voltak és napi sétáiban kísérték . . . A szobalányok és fodrásznők száma egész légió. Lótás-futásukkal egészen fölforgatták a házat, ha úrnőjüket kiszolgálták, úgy iparkodtak kedvében

járni, mindent jól végezni, csakhogy kikerüljék a legcsekélyebb ügyetlenségért is Tertilla szeszélyességéből járó kegyetlen büntetést.

Tudták a szánandók, hogy ilyenkor jaj nekik, azért serénykedtek. Mert az uraságnak korlátlan hatalma volt ám e szegény párák fölött. A rabszolgákat még emberszámba sem vették. A kegyes istenek is csak azért teremtték őket, hogy a gazdagoknak szolgáljanak. A birtokkal együtt örökölhető vagy megvehető árúk voltak; minden, még a legocsmányabb, az emberi méltósággal teljesen ellenkező munkákra is fölhasználták. Még házasságuk is az uraság szeszélyétől függött; gyermekeik gazdáik vagyonát képezték.

Hátha még az uraság szeszélyes, kegyetlen volt? Akkor volt csak keserves sorsuk a szegényeknek. S Tertilla e fajtához tartozott. Szinte gyönyörűségét lelte rabjai s rabnői megkínóztatásában. S a rabszolga felügyelő, csakhogy urnője kedvében járjon, nem fukarkodott a büntetés pontos végrehajtásában. Avagy tán azért volt oly kegyetlen, mert azt gondolta, hogy ő is kivette a maga részét, érezzék most mások is?!

Tertilla rabnői közt volt egy Klaudia nevű, ki egészen elütött szomszédos társnőitől. Kiskorától a Juvencziusok rabszolgája s örökségképen szállott át Tertillára. Egy vagy két esztendővel azelőtt,

hogy Tertilla szülei hirtelen elhaltak és ő az alig tizenhat éves hölgy rabnője lett, igen víg, mulatozó, sokszor a trágár tréfáknak is engedő volt, cseppet sem különbözve környezetétől.

Egyszerre azonban mintha kicserélték volna. Feltűnően megváltozott. Tertilla anyjának jóvoltából ugyanis — mert engedelmes, hűséges rableány volt — többször szabad kimenőt kapott. Rendesen szintén engedélyt kapott társnőivel szokott kimenni. Bizonyos idő múlva azonban már nem kérte föl őket, hogy kísérik. Egymaga szeretett járni. Senki sem tudta, merre, hová. Csak viselkedése árulta el, hogy valami szokatlan történt vele. Mikor munkáját elvégezte, szabad idejét nem tereferére fordította, nem mulatozásokra, mint azelőtt, hanem kis szobáscskájába vonult, hol letérdelt, imádkozott avagy a kert valamely félreeső zugába huzódott, hol elmélkedett és könyezett. Imádkozott az Istenhez, kit soká nem ismert és könyezett bűnös élete fölött: mert Klaudia buzgó keresztény lett. Ajkaira nem jöttek trágár szavak s a léha, érzékies tánczot kerülte.

A rabszolganevelés ezért különcznek, képmutatónak tartotta. Boszantották, sértegették, trágár élczekkel csipkedték, de ő tűrt némán, kitért előlük, avagy komoly hangon rendreutasította őket. Uraságához még hűbb, odaadóbb lett. Mikor pedig Tertilla lőn az úrnő s a rabszolgák helyzete ros-

szabbodott, mert ingerlékeny, heveskedő természetéből kifolyóan sok bántalomnak voltak kitéve és ők e miatt zúgolódtak, fenyegetődztek, noha Tertilla előtt keserves dühöket elfojtották, mert tudták, hogy még rosszabb volna, Klaudia túrt. Szenvedését Istennek ajánlá előbbi élete bűneiért. S mily boldog volt, hogy a keresztény vallás erre tanítá!

Történt, hogy Tertilla vagy félesztendőre reá, hogy szülei nagy vagyonának korlátlan birtokosa lett, rabszolgavásáron hatalmas termetű, fejlett izomzatú germán hadifoglyot vásárolt meg hatvan aranypénzért. Nagy összeg volt ez egy rabért, ennyit csak az orvosokért fizettek, de Tertilla szívesen adta, mert igen megtetszett neki a szépen kifejlett alak. Azt hitte, házának dísze lesz, kit minden vendég meg fog bámulni.

Germánusz Áper, — ezt a nevet kapta az új rab — azonban nem felelt meg Tertilla várakozásának. A hatalmas, függetlenséghez szokott és azt szerető germán nemzet ez erős fia sehogy sem tudott megbarátkozni a rabszolgaság gondolatával. Egy helyben elült, fejét kezébe támasztotta, térdére könyökölt s gondolkozott, de nem dolgozott. Gondolatai otthon jártak, a széles kiterjedésű germán földön, annak szabadságot lehellő rengetegeiben, hol fegyverzetével kezében szabadon járt-kelt egész napokon, nem rettegve a hatalmas állatoktól és

szabadságát oltalmazva mindennemű ellenség ellen. Ott kalandozott esze Germánia sátrai között, hol szabad társai mulatnak, míg ő itt egy magához hasonló ember rabja. Hát nincs-e két izmos karja, s e két izmos karban elég ereje, hogy leverje az őt lenyügözni akaró gyenge ellenséget? Küzdelemben kapott sebeinek forradásai mutatták, hogy drágán adta szabadságát, de odaadta, mert kellett, mert sokan voltak az ellenfelek. De e fogságban, e lealázó rabságban is szabad lesz s nem szolgál! Nem! Míg hazájából való elhurczoltatásának érzete és szabadságának, függetlenségének elvesztése fájdalommal tölté el, lealázó helyzete elkeserítette.

Itt azonban nem tekintették, hogy ő valaha szabad volt s egy hatalmas nemzet fia. Itt rabszolga, olyan mint akármelyik társa, kinek már a szülei is rabok voltak, — tehát dolgozzék. Ő az uraság dolgozó barma. Majd segít az ostor, gondolta Tertilla s Germánusz Áper széles, húsos mezítelen hátán csakugyan vért sajtolt ki a rabszolga felügyelő ölmosvágú szíjjas korbácsa.

Lehetetlen leírni azt a borzadalmas hangot, mely Áper torkából előtört, midőn a korbács oly nagy erővel hátát érte. Nem a fájdalom, nem is a vér préselte ki, de a megbecstelenítés érzete. A korbács másodszor nem suhogott, mert Áper fölugrott megragadta a felügyelőt, ki a következő perczben

mint könnyű lapda jó messzire repülve a földre zuhant, hogy szinte beleroppant minden csontja.

Áper csak magának ártott. A rabszolgák lefogták és megkötözték. Tertilla pedig kegyetlen büntetést gondolt ki. Áper derekára vasövet kovácsoltatott's kertjében a forró napra egy oszlophoz lánczoltatta, úgy hogy kezei, lábai szabadon maradtak. Egész nap egy falat kenyeret nem kapott. Ezt még kibirta volna Áper természete, de iszonyú kínokat kellett kiállania a gyötrő szomjúság miatt. Perzselő napon volt kikötve és csepp vizet nem kapott. Hja, Tertilla tudta büntetni engedetlen rabjait. S hogy még inkább boszantsa, pompás húst nyújtó sátrát odaállította a fogolylyal szemben s az alatt tartotta gazdag lakomáit, gúnyos kacajjal kínálgatva az egy lépést mozdulni nem tudó Ápert. Hogy szikrázott ennek a szeme, hogy feszültek izmai, de tehetetlen volt! Azonban nem törött meg, dacza csak fokozódott. Pedig Tertilla nap-nap után kínozte így, csak éjjelre adatott neki egy kis ételt, mert hatvan aranypénzét sajnálta.

Rabszolgatársai nem könyörültek rajta, pedig hébe-hóba nagy titokban adhattak volna neki egy kis vizet vagy darabka kenyeret. De hát egyrészt féltek, másrészt meg benne voltak abban a gondolatban, hogy engedelmeskedjék, hiszen ez a kötelessége egy rabszolgának.

Mégis akadt egy szánakozó szív. Klaudia. Nem nézhette a szegény rab kínjait. Mikor csak ideje volt, a kertbe ment s mint a többi rabszolga, látszólag ő is csak kíváncsiságból ott ólálkodott körötte, de csak látszólag. Mert midőn senki sem látta, mindig kis edényben néhány korty üdítő italt s kis falat harapni valót juttatott neki.

Áper hálás tekintetet vetett jótevőjére, többet nem tehetett. Ez pedig nagyon sok volt Klaudiának, mert mikor a marczona alak szelid, hálás köszönetet kifejező tekintetét látta, úgy tűnt föl neki, mintha e tekintet Áper könnyen gyúrható, nemesíthető szívét árulná el s ez arra bátorította, hogy kérje őt, nyugodjék bele sorsába, viselje türelemmel, míg alkalom nem kínálkozik megszüntetésére.

Klaudia előzékenysége, jó szive nagy hatással volt Áperre. Egyszer csak kijelentette a felügyelőnek, hogy szívesen fog dolgozni, csak szabadítsa ki kínos helyzetéből. Még Tertillát is megkérlelte, úgy megszeliült. S azután dolgozott szorgalmasan, vetekedve a többivel, úgy hogy a felügyelő igen dicsérte és Tertilla is megszerette. Ha azonban vége volt a munkának, nem elegyedett társai közé, valami magányos helyet keresett föl s ott búslakodott és várta azt a pillanatot, melyben rendszerint fölkereste őt az, ki mindig jószívű és előzékeny hozzá: Klaudia. Ez volt boldog percze, ha néhány

szót válthatott e nővel, ki vigasztaló szavaival mindig enyhíteni tudta a szabadsága elvesztését sirató szívének búskomorságát. Klaudia pedig szívesen időzött Áperrel, mert tetszett neki komoly természete s nap nap után fokozódó rokonszenvvel hallgatta hazájáról, a nagy Germániáról szóló elbeszéléseit.

Egy nap azzal a kéréssel állított be Áper úrnőjéhez, hogy Klaudiát nőül szeretné venni. Tertilla beleegyezett, mert így vélte jutalmazni úgy a germán, mint pedig Klaudia hűségét, szorgalmát. Az Egyház, mely ugyan nem jó szemmel nézte a keresztények és pogányok közti házasságot, noha tűrte, megáldotta ezt is, mert annak a fölfogásnak hódolt, hogy a buzgó keresztény házastárs nagy befolyással van a másik félre s a családi körben sokat tehet az Egyház javára. Klaudia is azon főszándékkal ment Áperhez, hogy könnyen nemesíthető szívet Krisztus tanának megnyerje.

Nyolcz esztendeje élt már együtt boldogan Áper és Klaudia. Sok nélkülözésen, szenvedésen mentek át ez idő alatt, mert Tertilla a vitt nagy fényűzés közepette mindinkább szeszélyeskedett, kegyetlenkedett. Klaudia tűrt, mert erőt merített hitéből, Áper szorgoskodott, dolgozott s ha a lealázó bánásmód miatt néha-néha ki is jött a rendes kerékvágásból, kis családjához tért, hol Klaudia szere-

tetreméltósága lecsendesítette szive háborgását. Egymást szeretve mozdították elő kölcsönös boldogságukat. Azaz Klaudia még sem volt egészen boldog, mert főczélját nyolcz évi együttlétük alatt sem tudta elérni. Áper nem akadályozta ugyan keresztény hite gyakorlásában, de nem akarta követni. Sokat szomorkodott e miatt a buzgó Klaudia, de kárpótolta magát gyermekével: Emerencziánával, kivel az Úristen mindjárt házassága első esztendejében megáldotta. Szive egész szeretetével és melegével leánykája szívét igyekezett nemesíteni és igazi keresztény módon nevelni azon meggyőződéstől indítatva, hogy e révén is nagy hatást tehet férje szívére.

Aznap délutánján, — melyen Tertilla Prokópot akarta fogadni — Klaudia hétéves Emerencziánájával szobácskájában ült s a figyelmesen hallgató leánykának Isten szeretetéről, az imáról, annak hasznos és szükséges voltáról, a közeledő husvéti ünnepek miatt a megváltó Jézus kínszenvedéséről, dicsőséges föltámadásáról beszélt.

— Ágnes néni jó — kiáltott egyszerre a leányka s az ajtóhoz ugrott, melyen éppen akkor egy ifjú hölgy lépett be, kit egy rabnő követett. Már ez is mutatta, hogy a hölgy előkelő család sarja; magatartása, finom modora azonban még inkább feltűntette ezt. Nyájassága, leereszkedése, kedvessége

egészen elütött e kor pogány hölgyeinek pöffeszkedő gőgösségétől, mert Krisztus tanának követője volt.

— Dicsértessék Jézus Krisztus — köszönté őket Klaudia, örömtől sugárzó arczczal eléjük menve. — Mily boldog vagyok, hogy ismét fölkerestél, kegyes Ágnes. Isten hozott, Szabina! — s a két rabnő megölelte egymást.

— Bárcsak szabadabban és nagyobb számmal közlekedhetnénk mi, kik Krisztus táborába tartozunk. Még mindig kevesen vagyunk a számos pogánynyal szemben. Szinte undor az utczára lépni. Most is, hogy ide jöttünk, mert a városban dolgom volt, gondoltam, megnézek téged is a bűnfészekben, hol annyit kell szenvedni testednek-lelkednek. Tudom, jól esik, ha egy kissé megvigasztalunk. Meg az én kis Emerencziánámnak hoztam egy kis süteményt — folytatá a hölgy Klaudia leánykájához fordulva. — Mert ugy-e szeretsz? Imádkoztál-e ma értem?

— Igen, Ágnes néni — felelt Emerencziána — mindennap teszem, mert jótevőinkért imádkozunk kell, azt tanította a mama.

— Te kedves kis nővérem! — kiáltott örömmel Ágnes, homlokon csókolva a leányt. — Mert mi azok vagyunk Jézusban s úgy szeretlek, akár édes testvérem volnál.

— Köszönöm jószágodat, édes Ágnes — szólott ekkor Klaudia. — Isten fizesse meg neked és kedves jó anyádnak is, mit velünk cselekesztek. Vigasztaló látogatásod igen jól esik az én szívemnek, mert hidd el, ha hitem nem erősítene, sokszor szinte kétségbeesném, oly rettenetesen itt az állapotok.

— Elhiszszük! — mondá Szabina, Ágnes kísérő rabnője, ki egykoron dajkája volt s mert a keresztények a rabszolgákat is becsülték, mintegy második felügyelő anyja volt Ágnesnek. Hallottuk csak úgy átmenőben itt az udvaron a rabszolgáknak Tertilla ellen hangoztatott szidalmait . . .

— Jaj, ne is említsd ezt! — szakítá félbe Ágnes. — Még csak visszagondolni is rossz e borzasztó káromlásokra . . .

— Pedig hidd el, kedves Ágnes, — szólott Klaudia, — nem csóda, hogy pogány rabszolgatársaim és társnőim úgy szidják úrnőnket. Nem tudják az engedelmisséget hit szerint venni. Én szó nélkül engedelmeskedem, mert tudom, hogy ez erény! Szívesen teszek meg mindent, mert tudom, hogy Isten szava szól úrnőmből, habár pogány. De ki tudja Isten terveit? Sokszor elgondolkoztam, hány, de hány jó gondolatot keltek föl úrnőmben engedelmisségemmel és türelmemmel. Pedig mennyire szeszélyes, szinte gonosz! Főleg

egy idő óta alig bír önnönmagával; semmi sem tetszik neki!

— A jólét, nagy gazdagság teszi ezt; szive-lelke üres; az unalom rontja — mondá Ágnes.

— Igaz, de most a prefektus fiát akarja kelep-czéjébe keríteni, igen feltűnő akar lenni, azért nagyon izgatott, nyugtalan, szeszélyes s mindezt kegyetlen természetével együtt mi érezzük. Így a rabszolgák közt sok az elfojtott keserv. Szegény férjem is alig uralkodik magán.

— Nehezére esik a türelem? Hja, a szabad, szilaj germán szív nehezen puhul emberi tekintetek előtt. Még mindig nem hajlik Jézus tana felé?

— Fájdalom, nem, kedves Szabina! Pedig megnyit sirtam, kértem! Ha úgy magyarázom neki tanunk fönséges igazságait; kezdi dicsérni és kér, csak maradjak mindig buzgó keresztény, Emerenciánát is azzá neveljem, ha oly nagy ereje, nemesítő hatása van szent vallásunknak. Igen szépnek találja, de szigorúnak. Dicséri, de nehezen meg-
tarthatónak mondja.

— Mit? — kérdezte Ágnes.

— Szinte resteltem bevallani. A felebaráti szeretet a fő, a mi nem megy a fejébe. Ha valamiért feldühödve hazatér, leül, lekönyököl, káromkodni kezd, hogy szinte kidagadnak az erei. Kérlelem, beszéltem neki, mily utálatos a káromkodás, csunya

a boszuállás gondolata és a gyűlölet s hogy ezeket tiltja a mi szent vallásunk, akkor azt mondja: «Hiszen éppen ez a furcsa nálatok. Hogy én csak mindig megbocsássak, hogy azokat szeressem, kik nekem mindig rosszat tesznek, velem akármit csinálhatnak? Féltre az ilyen nem férfiaknak való gondolatokkal. A legelső kínálkozó alkalommal megfojtom Tertillát, ha még egyszer bánt. Már eleget tűrtem!» — Szóval nagyon elkeseredik és én nem győzöm vigasztalni, csitítani. Kérem, hogy már csak az én és kis leányunk kedvéért is tartózkodjék minden fölindulástól, nehogy bajba döntsen bennünket. Magyarázom neki, hogy az a nemes lélek, mely annál több jót tesz azokkal, kik minél inkább rosszat tesznek vele, bántalmazták. Ilyenkor lassan meglágyul és igéri, hogy tűr.

— Bizzál a jó Istenben, Klaudia! — vigasztalta Ágnes. — Az ő kegyelme hatásos! Majd imádkozunk érte!

— Köszönöm, te kedves lélek, én sem szünöm meg értetek imádkozni. Imádkoztatok érte velem együtt, mert szive sebzett, hazáját annyi év óta sem tudta feledni, folyton e fölötti veszteségén kesereg, épp azért hosszú időre lesz szükség, míg a kereszténységgel végleg megbarátkozik, míg megtér s ez fáj nekem annyira! Fáj, hogy oly soká tusakodik! Szabadsága elvesztése és lealázó helyzete bús-

komorrá tették! Ha ő szabad volna! — sóhajtozik és elkeseredik, hogy ő a független germán, nyomorult rabszolga! Mondogatom neki, hogy én és leánykája pótoljuk szeretetünkkel, a mit elveszített, akkor elmosolyodik és megbékül sorsával. Én meg fölhasználom az alkalmat, kezdem neki magyarázni a keresztény tant, ő elhallgat s miután már hosszabb ideig figyelt, rendesen ezzel fejezi be: «Csodálom ez igazságokat; érzem, hogy szívem vonzódik feléjük s tán eljő az idő, hogy én is Krisztus fia leszek!» — Oh! hogy fáj ez a bizonytalanság! Hogy szomorít! Éjjel-nappal kérem a jó Istent már nyolcz éve, hogy hasson reá, de nem hallgat meg! Oly nagyok az én bűneim, hogy reám sem néz! — s zokogásba tört ki.

— Klaudia! nem szabad kétségbeesni! — szólt Ágnes.

— Jó az Isten, édes barátném! — vigasztalta Szabina.

— Klaudia! Klaudia! Hol késlekedel te rongy, mikor úrnőnknek szüksége van reád? — hallatszott egy durva hang az udvaron.

— Istenem! A rabszolga felügyelő! — ijedezett Klaudia. — El is felejtettem, hogy Tertillát festenem kell! Lesz megint mit hallgatnom!

— Klaudia! Mit késlelteted úrnőnket?! — dörgé újra az előbbi durva hang.

— Megyek már, Isten veletek. Csak később távozzatok, hogy a felügyelő ne lásson! — szólt a rabnő, könnyes szemeit megtörölve és kisietett.

— Hol csavarogsz, mikor itt kellene lenned?! — fogadta Tertilla, ki teljesen kiczifrázva és új ruhájába öltözötten a nagy ezüstlemezből csiszolt tükör előtt ült. — Na, egy szavad sincs? Hogy nézek ki? Van-e szebb nő nálamnál Rómában? — kérdezte hiún. — Azt hiszem meghódítom a prefektus fiát; csak ügyesen végezd festői szerepedet.

Klaudia néhány dicsérő szót motyogott, míg a többi szobalány a leghizelgőbb dicséretekkal halmozta el a hiú Tertillát, ki izgatottan a fogadó estély előtt, idegesen mozgott.

— Mikor reggel volt e ruha rajtad, azt hittem, ez a szín lesz jó — szólt azután Klaudia festék-edényeit előszedve. Gondolom, mostani hajdíszedhez jobban fog illeni a sötétebb szín — s néhány ecsethuzással javítani akart a szemöldök és homlokerek, — melyeket finoman kifesteni szoktak, — színén. Klaudián azonban még mindig az Ágnessel folytatott és férjéről folyó szomorú beszéd keserves hatása uralkodott; kezei remegtek, szemébe könnyek gyűltek, kézvonásai bizonytalanok voltak. Jobb szeretett volna szobácskájába vonulni, ott leborulni és sírni, sírni keservesen... De itt

kellett maradnia, magára nyugodtságot erőszakolnia, pedig szive majd széthasadt. Mártogatta hát a finom ecsetet s festette az ereket, a szemöldököket. Egy köny mégis csak kitolakodott s lepergett arczán. Hirtelen odakapta kezét, hogy letörölje, miközben benső fölindulástól megremegett a keze s a benne tartott festékes ecsetből egy csepp fekete festék Tertilla arczára esett.

— Nyomorult dög! — tört ki Tertillából — Szerva egész délután dolgozott arczszínen s most tönkre tetted. Nesze te ügyetlen! — s a Klaudia arczán levő könycseppet a következő perczben Tertilla pofonütése törölte le.

— Úgy kell az ügyetlennek! Úgy kell! — zengtek karban a kárörvendő szobalányok. Így elcsufítani a mi isteni úrnőnket! — sajnálkodtak hizelegve.

Tertilla csak úgy égett a haragtól, mikor az ezüst tükörbe nézve, már elébb szép rózsaszínre kifestett arczát a fekete folttól ennyire elcsufítva látta. Hirtelenében újabb pofonnal szolgált.

Klaudiát oly váratlan érte a két erős arculütés, hogy hátratántorodott, a szoba sima márványpadozatán megcsuszott, miközben a baljában tartott festéksésze tartalma Tertilla ruházatára dőlt. Odalett az apuliai és spanyolországi gyapjuból készült drága ruha. Az, melyben önnönmagának tetszelegve, Prokóp első látogatását akarta fogadni.

Tertillát elfutotta a méreg, de a határtalan düh el is némította. Szótlán egy karosszékre dobta magát, kezeit tördelte s nézte azt a csunya, fekete foltot, mely tönkretette pazar, drága ruháját. Melyben feltűnni akart, győzelmet aratni és lefőzni Róma összes hölgyeit ő a büszke, gőgös, nagyra-vágyó Juvencius leány!

S most vége, vége . . . Ajkairól előtört a düh, ruháját szaggatni kezdte, lábaival toporzékoló mérgeben, szemei vad tűzben gyultak ki, miközben torkaszakadtából, szinte fuldokolva kiáltotta:

— Hol a loráriusz? Ide felügyelő! Vesszőztesd meg ezt a gonosz bestiát! Nyúzd meg!

Klaudia pedig ott állt, lábai mintha gyökeret vertek volna, de egész testében reszketett. Reszketett és várta a büntetést, ő, ki mindennek oka volt és mégis ártatlan.

A rabszolgafelügyelő bejött s megragadva a nem is védekező Klaudiát, kihurczolta. A bentmaradt rabnők szótlán álltak, remegtek, tapasztalatból tudták már, hogy ilyenkor nekik is kijut s csak nézték Tertillát, a mint a drága ruhát tépte, szitkozódott, lábacskaival dobogott, majd vad kárörömmel fölkaczagott, midőn a kint jajveszékelő Klaudia rémes kiáltásait meghallotta.

— Úgy kell neki! Vérért veszem az alávalónak, — kiabált. Halljátok, hogyan ordít? Ti is

úgy jártok, ti nyomorult fajzat, ha ügyetlenkedni fogtok. A loráriusz érti a dolgát. Vezessetek ki, hadd látom a vergődő férget. Hadd vegyek elégtételt!

S úgy a hogy volt, az összeszaggatott ruhában két rabnőtől támogatva, — mert a nagy düh és fölindulás elgyengítette, — kifelé tartott.

Rémes látvány tárult szemei elé, de e pogány szív nem borzadt össze, hanem meglegedetten legelteté szemeit. A szerencsétlen Klaudia kezein és lábain megkötözve két oszlop közt vízszintesen függött, míg a felügyelő intésére mezitelen hátát két rabszolga vesszőzte. Szívmarkolón jajveszékelt a boldogtalan, de a felügyelő annál buzgóbban parancsolgatott. Így akart megbántott úrnője akaratában eljárni.

Tertilla pedig kaczagott.

— Megemlegeted e napot, te nyomorult — rikácsolá rekedten. — Verjétek, míg a hus le nem jó róla. Üssétek a kutyát . . .

Borzadalmas, szinte vadállatias hang szakítá félbe. Csak a dühtől elfutott és végsőig ingerelt ember képes olyat hallatni.

— Te vagy kutya, téged ütlek agyon! — dörgé Germánusz Áper, böszülten hányva széjjel a rabnőket és földre teperve Tertillát.

— Te is meghalsz, nyomorult. Gonoszságod

mértéke betelt. Életedet veszem az ő életéért! — s fojtogatni kezdé áldozatát.

A rabszolga felügyelő parancsára előrohant rabszolgák csak nagy küzdelem után fékezhették és köthették meg a dühöngő hatalmas germánt.

— Kötözzétek meg jól és a legerősebb börtönbe vele, -- lihegé az alig szólni képes Tertilla, az ijedtségtől nagy nehezen magához térve. — Hah, a nyomorult, majd megfojtott. De megkeserüli, meg! Ha szíjjakat is kell hasítanom belőle. Lorariusz, te léssz felelős érte. Most pedig be, öltöztessetek föl, mert nemsokára jönnek az ifjak, az én tisztelőim.

Mig a rabnők a ruhákat válogatták, Tertilla egy nyugágyra veté magát s lecsillapodni iparkodott. Egyszerre homlokára ütött, fölügrott és diadalmasan fölkiáltott:

— Megvan! Megvan! Kájusz elkéstél! Nem kell a te tanácsod. Germánusz Áper, téged szánlak a Prokóp tiszteletére rendezendő játékokhoz. Pompás! Ez a hatalmas germán medvével viaskodva! Hatvan aranypénzt adtam érted az igaz, de nem bánom. Hadd legyen teli Róma az én nevemmel. Ott fogok véredben gyönyörködni, te nyomorult!

III. FEJEZET.

KÖZÖNSÉGES LELKEK.

Tertillát ez időben Róma legszebb hölgyének tartották. Szép vonásai, viruló szépsége, melyet a legművészbibb pipere csak emelt, legigézőbb jelenséggé tették. Óriási vagyona, előkelő társadalmi állása pedig megengedték neki azt a pazar fényt és pompát, melyet Róma patricziusai vetekedve kifejtettek, hogy mindenütt feltűnjék, szerepeljen és magáról beszéltesen.

A világváros egyik leghíresebb családjának: a Juvenciusoknak harmadik leánya volt. Nővérei még kis korukban elhaltak, ő maradt szülei kedvence. Elkényeztetten, dédelgetve nevelték s ha hozzá tesszük, hogy teljesen a kor meglazult, léha pogány szellemében, fogalmat nyerhetünk azon alapról, melyet az élet számára kapott. Szépségének, nagy gazdagságának csakhamar tudatára ébredt. Ez dölyfössé, szeszélyessé, kegyetlenné tette. A család kis zsarnoka lett. Minden úgy történt a házban, a hogy azt az ifjú Tertilla akarta. S mikor tizenhat éves korában szüleit vesztette, ilyen, a szülei körben nyert alapon vette át az óriási vagyon kezelését, minden támasz, tanácsadó nélkül.

Most kezdte csak világát élni. Feltűnően, pazarul

öltözködött, fényes rabszolgakiséret nélkül meg sem jelent az utczákon. A nyilvános tereken, a sűrűn látogatott, idillikus fekvésű via Nomentanán, avagy a magukat, szépségüket, káprázatos öltönyeiket fitogtatni akaró úrhölgyeknek kedvencz sétányán, a via Appián végzett sétái valóságos diadalmenetek voltak. Imádók nagy számban rajongták körül, ezek tiszteletére fényes ebédeket, estélyeket adott, de epedő kéréseiket meg nem hallgatta. Hízelt büszkeségének, hogy kegyéért a legelőkelőbb patricziusi ifjak versenyeznek, de csak játszott velök. Szabad, de emellett ünnepelt akart lenni, hogy egy ideig barátnéi példájára ő is szabadon élhesse csapodár életét. S azért minden eszközt fölhasznált, hogy jól mulasson és minél szélesebb körben ünnepeltessék. A népnek már sok izben adott czirkuszi játékokat, csak azért, hogy ha Róma utczáin megjelen, tüntető tisztelettel fogadja. Ily életmód mellett érte el élete huszonnegyedik évét, igen sokaktól ünnepelve, irigyelve, midőn határtalan nagyravágyása abban kezdett összpontosulni, hogy Róma prefektusának fiát Prokópot meghódítja s így egyszerre a legelőkelőbb polczra emelkedik.

A szerencse kezdett neki kedvezni; Prokóp rabja lőn. Csak egy volt a nagy baj, az, hogy mindezt maga a prefektus: Szimfrónián rossz szemmel

nézte. Ez ember, ki ellenszenvét a Juvencziusokkal mindig éreztette, ellenségnek mutatkozott most is.

Szimfrónián prefektus büszke, erőszakról vissza nem riadó ember volt. Magas növésű, jól megtermett vállas alak, a férfikor legszebb éveiben. Nemcsak mint vagyoniilag legelőkelőbb család sarja, de mint a hatalmas világváros legelső tisztviselője, családfáját, őseit a régi, mondai világba nyúló fél-istenektől szerette származtatni. Hirnevére sokat adott és igen örült neki, ha hizelegtek neki. A császárnál nagy kegyben állott és erőszakos természetéből kifolyólag nem válogatott az eszközökben, melyek által e kegyet magának továbbra is biztosítsa. Ez sikerült is, mert a korona és bibor ezen hatalmas urinak, kik e századok romlott évtizedeiben rendesen alacsony sorsból pénzen avagy gyilkosság révén emelkedtek a trónra, ily elvtelen, a nagyravágyás és erkölcstelenség által megpuhított és rabszolgaságig lealacsonyodott emberekre volt szükségük, kik jó koncz reményében egy kis kegyért bármely föladatra készek.

Szimfrónián ilyen volt s a császár kedvelte. E tudatban fölemelt fővel, hátraszegett nyakkal és nagyúri leereszkedéssel szeretett beszélni még a patricziusokkal is. Miért is nem igen szerették. A prefektus azonban nem sokat törődött ezzel. Érezte, hogy szilárdan áll.

Bírt az akkori patricziusok minden bűnével. Nagyravágyása nem ismert határt. Az élvezeteket szerette, mihez persze pénz kellett. Családi vagyónához nem akart nyulni, mert sokkal fösvényebb volt, de a szükségeseket azért mindig elő tudta teremteni. Minden ítéletet, jogorvoslást drágán fizettetett meg magának. Legnagyobb büszkesége fia, kit, miután a bölcséleti iskolákat elvégezte, katonának szánt, hogy a császár szolgálatában az állam érdekében teljesített érdemeinél fogva, minél magasabbra emelkedve, egykoron az ő utóda legyen Róma legelső tisztviselői székén. Ezért haza is hívatta az afrikai táborból, hogy a császárnak bemutassa, vitézségénél fogva kegyeibe ajánlja és valami előkelőbb hivatalba segítse.

Különös egy jellem volt ez az ifjú. Pogány volt születésénél fogva; ennél fogva a pogány áldozatokon részt kellett vennie. Megtette, de csakis ezért és nem buzgalomból. Sokkal józanabb gondolkodású volt, a bölcsészeti iskolákban, melyek előadásait nagy figyelemmel hallgatta és szorgalmasan látogatta, sokkal szélesebb körű áttekintést nyert, hogysem a pogány vallás ürességeit át nem látta volna. Sok dolog igazán nevetségesnek tűnt föl előtte, de ragaszkodott hozzá, mert mint a római államnak tagja, kötelességből pártolta az állam vallását. Lelkülete fejlődésére nagy befolyással

volt ifjúságában tett utazásai alatt szerzett sok tapasztalata. Sokat megfordult a keresztények között, igen sokakat ismert közülök s ezek példás élete hatott reá. Mert vagy három évtized óta Rómában, Afrikában is szabad volt a keresztény név bevallása, és hogy Prokóp még sem mélyedt bele a keresztény tan tanulmányozásába, azon előítéletnek tulajdonítandó, melylyel a pogányok a keresztények iránt viseltettek és melyet Prokópnál csak fokozott az a sok mende-monda, melyeket a keresztényekre reáfogtak.

A katonák közt a táborban is sokat hallott felőlök s ez éppen ellenkezője volt annak, mit ő tapasztalt. A hány keresztényt csak ismert, az mind szigorú erkölcsű, elvonult, magányos életet élt, mi az ő vasfegyelemhez szokott, a természetes jószágot nem nélkülöző lelkére nagy befolyással volt. Itt pedig és máshol is a pogányok közt azt hallotta, hogy a keresztények kicsapongók, hogy az éjjel tartani szokott gyülekezeteik alatt ártatlan gyermekeket ölnek, ezek husát eszik, vérért iszszák . . . Mindez megborzongatta és a keresztényeket utáltta tette előtte. Látszólag ennyi erényesség és leple alatt mégis mennyi a gonoszság! Mindez nevetségesnek is tűnt föl előtte, de gyűlöletét is fölkeltette.

E mellett az, mit ő látszólagos erényességnek tartott, tetszett neki. A különféle bölcsészeti isko-

lákban nyert kiképeztetés folytán átlátta, hogy ez az ember méltóságához jobban illő, mint a pogányságnak a kicsapongást nemcsak megengedő, sőt még sokszor magasztaló tana. Hisz ez még a bölcsészet előtt is nevetséges. Ahogy tehát józan esze után indulva utálta a pogányok nagymérvű erköcselenségét, úgy megszerette a keresztényeknél — szerinte csakis a külsőben mutatkozó erényességet — s ezt követte is.

Nyiltszívű, őszinte lelketű, szigorú katona volt. Katonáit kedvelte, szívesen időzött közöttük. Tisztársait szerette, szívesen látogatta velők a nyilvános fürdőket, játékokat, azért, hogy rangja, előkelő volta, vagyonossága ismertté legyen. Kedvelte a társaságokat, a bókokat. E hiúság volt tán az egyedüli, mi elárulta benne a született pogány szívet. Mindenben részt vett, hol kitűnhetett. A nőket igen tisztelte, drága ajándékokkal kedveskedett nekik.

Hogy az erkölcsi romlottságot utáló természeti ösztönt a pogány nevelés és légkör benne el nem fojtotta, ezt is csak a keresztény nőkkel való találkozásoknak köszönhetette. Ezek szerénysége, szeméremérzete a tisztelet bizonyos nemét keltették föl benne és a megmaradt és még meg nem romlott természeti ösztön sugta neki, hogy ezek a nő valódi, nemes tulajdonai. Csak azt sajnálta, hogy ez csak tettetés. Legalább így hallotta. Azért a mily undor-

ral fordult el a kicsapongástól, mely már nemcsak a pogány társaságokban, de még templomaikban is uralkodott, úgy küzködött benne a tisztelet és megvetés a keresztények, de főleg ezek női között uralkodó látszólagos erényességgel szemben.

Ez volt Prokóp. A tábori élet vasfegyelme közt könnyű volt így élnie, de most itt a romlott Rómában, hol csupa csáb és kísértés környezi, rossz társaságok és pajtások veszik körül, hol annyi az alkalom hiúsága kielégítésére, megmarad-e ilyennek, mikor lelke üres, sivár; nincs, mi nemesítse, míg a környezet rontja?! Vajjon az az elfojtott rossz pogánytermészet nem fog-e kitörni?!

Figyelmét máris lekötötte Tertilla. Szépsége, drága, fényes öltözete, kaczer pillantásai, könnyed társalgása, mély benyomást gyakoroltak reá. S midőn megtudta, mily büszke e nő Róma ifjaival szemben és mily válogatós, hiúságának igen hizelgett az, hogy őt annyira kitünteti, mindig a többiek fölé helyezi.

Csak egy nem nézte ezt jószemmel, maga a prefektus. Sokszor mondta fiának, hogy ne keresse fel oly gyakran Tertillát. Majd más családokra terelte figyelmét és fia jóbarátjának, a tolakodó természetű miatt mindenütt benfentes Kájusznak borral való kíséretében meghagyta, hogy a fiú figyelmét Tertilláról elterelje.

Sok ilyen Kájusz-fajta ember volt Rómában. Igazi elősdiak voltak a gazdagok házáinál és jó pénzmag fejében bármily szolgálatra készek. Köznévén «árnyék»-nak hívták ez elősdi tányérnyalókat, mert úgy ragadtak oda mindenhová, mint minden tárgyhoz az árnyék.

Rendszerint elszegényedett nemesek voltak, kiknek nem izlett a munka, de tetszettek az élet élvei, gyönyörei — ingyen.

Kájusz is ily elszegényedett, ifjúságát rég átélte «árnyék» volt, a prefektus benfentese és e révén Prokóp barátja és kihasználója. Ügyesen szolgált a prefektusnak is, de Prokóp előtt sem akart rossz színben feltűnni. A prefektus akaratában jelenleg annál inkább eljár, mert Tertillát magának szerette volna megszerezni.

— Tertilla nem hálózza be fiadat, mondhatom — szólt egyszer a prefektusnak. — Különös egy fiú. Mikor Tertillát meglátta, érdeklődni kezdett iránta, de szavaiból kivettem, hogy csak azért, mert feltűnt neki pazar fénye. Azóta, hogy megismerte és Tertilla nagy kegyeit, kitüntetéseit tapasztalja, sokszor mondá, hogy kár, hogy csak olyan, mint a többi kifestett, fölciczomázott báb. Máskor meg rabja, bolondja neki. Tudod, kissé hiú s az igen hízeleg neki, hogy Róma legünnepelebb hölgye ennyire kitünteti...

— Legünnepeltebb? Nyomorult rabszolga, —
dörmögé a prefektus.

— Tévedésben vagy. Tertillát értettem...

— Az, az! Nyomorult rableány — vágott Kájusz
szavába az ingerült prefektus. — Hah! Még az a
veszély fenyeget, hogy családomba tolakszik ez a
gógös rabvér — folytatá föl-alá sétálva. Majd
Kájusz elé állva, mondá: — Ha láb alól kell elten-
nem Tertillát, megteszem, de fiam neje nem lesz.
Értetted, Kájusz? Értetted? Nem szabad lennie!
Szép is volna, ha fegyveremet magam felé fordíta-
nám — kaczagott föl — ha tervezett boszúm,
mely már meghiusult, még engem érne és magam
előtt tenne nevetségessé! Nem szabad megtör-
ténnie. Értetted, Kájusz?

Kájusz pedig egyszerre semmit sem kezdett
érteni. Bambán nézett a prefektusra, azon ravasz,
de jól palástolt számítással, hogy itt a maga hasz-
nára sokat kizsákmányolhat.

— No, mit bámulsz reám? — kiáltott reá a fiának
viszonya miatt mindjobban boszankodó prefektus.
Nem értesz? Figyelj, mondok valamit. A Juvenczius-
család és a mienk már rég idő óta folyton torzsal-
kodott egymással. Szüleim nagy kegyben lévén a
császárnál, engem akartak az alprefektusi méltóság-
ban látni, a Juvencziusok pedig az ő fiukat szeret-
ték volna besegíteni. A császári kegy felém mosoly-

gott, Juvencius kibukott. A torzsalkodás még inkább kiélesedett, halálos ellenségeim lettek. Mikor Juliát nőül vettem, ennek már nyílt kifejezést is adtak. Hisz ismét én diadalmaskodtam az ifjú Juvencius fölött, ki szintén a szépségéről híres Julia kezére pályázott. Nagy öröm ért. Fiam, Prokóp, született, de Julia nemsokára meghalt. Tudtam, kinek bűnös keze működött közbe, de hallgatnom kellett, mert bizonyítékaim nem voltak. Hanem rettenetes boszút esküdtem. Juvencius megnősült, gyermekei egymásután haltak. Jó is volt, mert tán magam fojtottam volna meg őket nagy elkeseredésemben. Megszületett harmadik gyermeke is. Ugyanakkor egy rabnőnek is volt kis gyermeke, — jó pénzért kicserélte a gyermekeket az én akaratomból egy meghitt rabom, a rabnő férje. Juvenciusok tehát rableányt neveltek saját gyermekök gyanánt és én ennek örültem. Így akartam boszút állani. Az volt a szándékom, hogy ha a leány felnőtt s ha mint gazdag Juvencius-leány ünnepelt lesz, a szülők nagy boldogságát, örömét azzal fogom tönkretenni, hogy fölfedem leányuk származását. A leány: Tertilla, napról-napra fejlődött, fejlődésével mindinkább szembetűnőbb lett szépsége. Mindenütt magasztalták, dicsérték a leányt, ki lassan tizenhat esztendőssé lett; a szülők boldogsága igen nagy volt. Elérkezettnek láttam az időt boszúm végrehajtására.

Egy véletlen azonban megakadályozott ezen rég táplált édes gondolatom véghezvitelében. Tertilla nevelőszülei egy szerencsétlenségnél halálukat lelték; boszúm kivitele haszontalan lett volna. Nem volt kivel szemben boszúmat gyakorolnom. Tertillát nem bántottam, hisz nem vétett nekem, de boszús lettem reá, hogy oly gazdag családba segítettem bele és boszúm kivitelére mégsem használhattam föl s azért ártottam neki és ártok, hol csak lehet. Tudod már most, miért nem lehet a fiamé? — kérde végül a prefektus.

Kájusz nem szólt, de igent bólintani is elfelejtett, úgy hatott reá Szimfrónián beszéde. Egy pillanat alatt ezer s ezer gondolat cikázott át ravasz agyán. Hisz mindez víz volt az ő malmára.

— Tudod hát, miért nem lehet Tertilla a fiamé? — kérde a prefektus újra.

— Tudom. Tertilla tehát rableány? Persze ez nem való a te csaláodba. De nevetséges is volna — folytatá Kájusz — ha boszúd eszköze, ez a rableány, fiad révén Róma első polczára kerülne. Értem aggodalmadat, mert Tertilla biz' csinos s fiad bármily különösnek tűnik is föl, ki tudja, nem lesz-e a hódítás minden eszközével rendelkező nő rabja?!

— Légy hát rajta, Kájusz — szólt Szimfrónián — hogy ne legyen. Tudod az okát. Fiamnak nem mondhatom meg, mert ha csakugyan szereti azt a

nőt, még engem is képes lesz bajba hozni, csak-hogy övé legyen. De azt mondom, te is lakatot tégy a szádra, mert tudod, ki vagyok, Róma főprefektusa, a császár kegyencze, ki nem ismerem a tréfát. Csak azért bíztam reád titkomat, hogy ismerve ellenkezésem fontos okát, hatásosabban dolgozzál fiam és Tertilla közti viszony megszüntetésén. Ha pedig sikeresen keresztülviszed, nagy juta...

Kájusz, ki ez utóbbi szavak alatt merően a szemben levő nehéz ajtófüggönyt nézte, hirtelen reámutatott s fölugorva, kiáltá:

— Valaki van a szomszéd szobában!

Senkit sem találtak ott.

— Csalódtál.

— Lehetetlen. Valaki megleste beszédünket — erősködött Kájusz. — Már régebben néztem ezt a függönyt. Többször lebbent.

— Légy nyugodt — mondá a prefektus. — Senki a cselédség közül nem mer hívás nélkül belépni. A lebbenést szellő okozta. Járj el tehát akaratomban; mutasd meg, hogy bizalmamat megérdemled. Légy titoktartó és ügyes. Előlegnek fogadd ez erszényt.

Nagy hálálkodással ruházata bő redőjébe rejtve a kapott pénzt, szólt az «árnyék»:

— Néma leszek mint a sír, hallgatag mint a hal és ügyes mint... mint...

— Mint egy majom — segíté a prefektus.

— Legyen. Tertilla nem lesz fiadé. Tudom, hogy kell eljárnom. Hallgass csak. Minap Prokóppal a via Appián haladtunk, a nagy népsokaság miatt azonban nagyon lassan. Róma szépei mind itt mutogatják magukat. Mohó vágygyal legeltetém szemem a rabszolgáktól hordozott lektikákon, melyekből szebbnél-szebb arczok kandikáltak. Egyszerre csak megérint Prokóp:

— Ki ez? — kérdé.

Egy hölgy haladt el mellettünk élteőbb rabnő társaságában. Gyönyörű leány volt. Noha már sokszor láttam, ez egyszer arcza oly bájolóan szép volt, hogy felelet helyett némán tekintetem tűnő alakja után. S csak nagy nehezen ocsudva föl a varázs alól, feleltem az újlag kérdezősködő Prokópnek:

— Ez a «nomentumi mimóza». — S röviden elmondám neki, hogy ez Ágnes, ki a nomentumi út mentén egy szép nyárilakban lakik s kit azért ismernek e néven, mert gyönyörű és bájos, emellett azonban szerény, mint a mimóza.

— Fiad el volt ragadtatva. Egész idő alatt csak Ágnesen járt az esze. Bevallotta, hogy sok nőt látott, de egyet sem, kinek első pillanatra is fel-tűnő természetes szépsége és kedvessége az eszményi gyönyörűség és báj oly tökéletes kinyomatát viselte volna, mint Ágnes.

— «Nomentumi mimóza»... a nomentumi úti nyaraló lakója? — gondolkozott a prefektus. — Valahol már hallottam felőle. Igen, igen, ez lesz a gazdag Ágnes, kinek szépsége mindenütt ismeretes. Nem is volna rossz házasság — mondá azután. — Előkelő család; ősrégi patricziusi sarj. Légy ügyes, Kájusz. Nem bánom, ha Ágnes veszi is el Prokóp, csak Tertillával szakítson.

— Rajta leszek — ígérte Kájusz. — Egyre kérek — tette hozzá azután. — Siker esetére jutalmat ígértél nekem. Engedd meg, hogy magam szabjam meg; neked semmibe sem fog kerülni, csak hallgatásodba. Tertillát szeretem én magam is, nőül venném s már csak azért is azon leszek, hogy Prokóp figyelmét Ágnesre tereljem. Mi, azt hiszem, könnyen fog menni, mert fiad fejében csak Ágnes kísért, mióta őt látta s én ismerve az ő természetét, azért mondtam az elébb oly határozottsággal, hogy Prokóp aligha kerül Tertilla hálójába. Jobban szeretnék én oda kerülni. Habár tudom származását, nálam ez mitsem változtat, hiszen azt senki sem tudja, vagyona meg óriási. Nekem pedig az kell. Szeretném újra a régi jó napokat élni, mikor még magamnak volt és nem szorultam mások morzsáira. Lenne az élet, ha Tertilla enyém lesz!

— Ej, ej, kópé! Nem is számítasz rosszul! — nevetett föl a prefektus.

— Mindig jó számítnak ismertek engem — felelé Kájusz. — De e szerencsét meg is érdemlem, hiszen nagy szolgálatot készülök neked tenni. Jutalmul pedig csak azt kérem, hallgass Tertilla származásáról. Megígéred, hogy ha fiad Ágnest elveszi vagy ha nem is veszi el, de az én ármánykodásom folytán Tertillától elhidegül, e nő származását el nem árulod s én ő vele gazdagságának szerencsés birtokosa lehessek?

— Áll az alku! — mondá a prefektus — csak Tertilla ne legyen fiam neje!

Kájusz a szép jövő reményében jól játszta intrikus szerepét, mert Prokóp ritkábban kereste föl Tertillát s ha meg is látogatta, oly hidegen viselkedett, hogy Tertilla figyelmét ez ki nem kerülhette. S mikor az okot kutatta, azt a feleletet kapta, hogy nagyon el van foglalva versenypáripái begyakorlásával, mert igen restellené, ha a tiszteletére rendezendő játékokon futtatásával szégyent vallana.

Prokóp csakugyan a napnak nagy részét a Mars-mezőn töltötte, egész szenvedélylyel, hol nemes páripáival elfoglalva, hol meg más testgyakorló játékokban résztvéve. Ez a Mars-mező a Kapitóliumon túl a Tiberis folyó partja és a Quirinál és Pinció-halmok közt terült el. A köztársaság idejében igen nagy tér volt. Ugy az ifjuság szórakozási és testgyakorlási, mint a kedélyes társaséletnek,

szelidebb népmulatozásnak és katonai és politikai jelentőségű gyülekezések helyéül szolgált. A császárság alatt e nagy tér azonban mindinkább szűkült. Az erkölcsösség lazulásával, a kényelem, pompa, fény emelkedtével és az érzéki élvezetek szaporodásával ugyanis igen elpuhult az ifjuság, elannyira, hogy — mint azt a szatirikus Horáciusz márón szemére veti — félt a nagy mező porától, a nap tűző melegétől és inkább a hűs helyeket, a csap-székeket kereste föl.

Miután így mindinkább kevesebb látogatásnak örvendett, a terjeszkedő város errefelé kezdett épülni. Egymásután a legszebb épületek emelkedtek itt. Julius Caesar a «Saepta Julia» nevű márványcsarnokot építteté ide, Augusztusz császár pedig diribitóriumot a népszavazatok számára. Nővére tiszteletére az úgynevezett Oktavia-oszlopcsarnokot emeltette, melyben gazdag könyvtárat létesített. A császári család mauzoleuma is itt van. E császár korából híres e helyen még Marcellusz színháza, Agrippa Pantheonja és fürdője. A művészet fölkarolása céljából Augusztusz az idegen népek szoborművei számára tágas csarnokot építtet. Nero az itt szórakozó ifjuságnak fürdőt. A Domiczián császár építtette Odeum, a zeneversenyek számára, e tér épületeinek valódi remeke volt. Az Antóniuszok és a későbbi császárok diadalkapukat emeltek itt

és a begyepesített és befásított tereket szobrászati remekekkel gazdagították.

A régi pusztá, kopár Mars-mező így a természet és művészet remekeinek valódi kincsesháza lőn. Az itt-ott emelkedő különböző színű porfirból, travertinből, alabastromból, márványból, gránitból készült épületek, magánházak pedig csak fokozták a jó benyomást.

A társaságot kereső rómaiak szívesen kijártak ide és ellepve a mezőt kettészelő via Flaminiát és a terek közt huzódó kisebb utakat, gyönyörködve nézték a természet és emberi ügyesség művészi alkotásait és a gyakorlataikat végző ifjuság csapongó jókedvét. A játékokra főntartott hely ugyanis jelenleg nagyon is látogatott volt. Fölkeresték különösen azok az ifjak, kik a prefektus fiának tiszteletére rendezendő játékokon ügyességöket bemutatni akarták. Itt futottak, ugráltak, lapdát játszottak, birkóztak, lovagoltak, íjjaztak, lándzsát hajítottak, érczkarikákat löktek s ha megizzadtak, a Tiberisbe ugrottak, avagy a márványfürdőkben megpihentek.

— Paripáid kitarató futása után ítélve, te lész a győztes — mondta egy ifjú Prokópnak.

— Hol nem volna ő a győztes? — szólott egy másik. — Tegnap valék Tertillánál s egész kétségbeesetten tudakozódott utánad, oly rég látott. Hódítottál ott is...

— Ha időm lesz, fölkeresem — felelt Prokóp s megindítá fogatát.

— Már nyárilakában van! — kiáltották utána.

— Jó, jó! — viszonzá közönyösen. Megszűnt már a varázs, melyet Tertilla gyakorolt reá.

Úgy látszik, nem ok nélkül lebbent a függöny!

IV. FEJEZET.

A NYÁRILAKBAN.

Tertilla csakugyan nyári villájába költözött. Kiállhatatlan lett már neki a nagyváros forrósága, fojtott levegője. Felkereste nyárilakát, mely fényűzés, pompa, kényelem tekintetében felülmulta római házát is. A leszboszi márványoszlopos csarnokok, melyek kényelmes rejtekhelyeket adtak a forrón tűző napsugarak perzselő melege ellen, a zöldelő bokrok kellemes, hús árnyékukkal, a szebbnél-szebb sétaterek és az azok közt elterülő tarka-barka virágos pázsitok üde virágillata kedves és vonzó tartózkodási helylyé varázsolták a lakot, mely minden tekintetben kitűnt a szomszédos nyári paloták közül.

A legnagyobb kényelemmel berendezett lakószobákon kívül megvolt itt mindaz, a mi e kor legelőkelőbb patricziusainak villáit jellemzi s Tertilla, ki nagyon is azon volt, hogy káprázatos fény-

üzésével mindenki figyelmét magára vonja s az életet maga számára, habár a legnagyobb pénz-áldozatok árán is szerzett élvezetekkel, örömökkal s a kényelem minden fajtájával kellemessé tegye, értette, hogy tegye e lakot igazán vonzóvá s elragadóvá. Nemcsak a házi istenek számára volt itt egy külön terem, hanem egy nagy terem valóságos templomul szolgált. Hogy vendégei s a maga kényelmét előmozdítsa, pazar fürdőszobákat építtetett, míg a villa mögött egy oszlopcsarnokos, tágas színházat emelt, melyben vendégei mulattatására Róma ezidei leghíresebb színészei, bohócza mutat-
ták be szórakoztató s kacagtató darabjaikat. A hozzá bejáratos irodalombarátok, írók és költők kedvéért egyik szobáját könyvtárrá alakította, azonban a benne fölhalmozott művekhez ő maga sohasem nyult.

A villa homlokzata a nagyvárosra tekintett, míg a színház csarnokai alól a bájos vidékre vetődött az ember szeme. A villa a hozzá épített színházzal gyűrűalakban terült el, magába fogva a legnagyobb műízléssel elrendezett nagy kertet, mely mintegy kis darabja volt az egész villát környékező bájos vidéknek.

A kert közepén széles körönd volt, vörhenyes homokkal behintve s mindenféle, legritkább fajú dísfácskákkal határolva. Ez a lapdatér, mely fölé

a fácskák közt elhelyezett pompás faragványú oszlopokra árnyékot nyújtó pányvát lehetett húzni. E köröndön kívül bársony fűpázsit terült el egész az épületekig, mely keresztül-kasul volt metszve a sugarakban s kígyóvonalakban húzódó járdáktól, sétányoktól. A nagyobb mezőkben pompás virágágyak gyönyörködtették a szemet s illatukkal bódították a járó-kelőket. Minden virágágy közepén repkénnyel befuttatott kőoszlop volt, melyen valamely pogány isten vagy istennő szobra állott. A kertet azonkívül hosszú vízvezetők szelték, melyekben kristálytisztaságú víz folydogált, a lapdátér porondjának, a sétaterek homokjának átnedvesítésére és a sok platánusz, mirtusz és babércsoprotzat, továbbá a virágágyak öntözésére.

A kertnek a színház felé eső részében mesterséges dombocska emelkedett, melynek felső részén borostyánnal koszorúzott oszlopokon nyugvó lugas volt. A lugas előtt remek, görögök véste mithologiai csoportozatokkal díszített szökőkút lövelte a mesterséges módon illatossá tett vizet, mely mohás kövekre visszaesve, a dombocskát körülövező márványozott falú árokba folydogált. Ez alig egy lépés széles árok miatt, csakis a lugas bejárata előtt levő s a szökőkúthoz vezető kis hidon át lehetett a lugas-hoz menni. A lugas körül a dombocska oldalain hosszú sorban csillagalakú pathosz, jázmin díszlett.

Közbe husos levelű növények terjeszkedtek, melyeknek leveleibe Tertillának és kegyenczeinek nevei voltak vágva. A márványozott falu ároknak a dombocska lejtői felé eső részeit pedig különböző iriszvirágok határolták.

E lugas volt Tertilla kedvencz tartózkodási helye, nemcsak azért, mert a nap bármely szakában kellemes menedékhelyet nyújtott a nagy forróság ellen, hanem mert innen pompás kilátás nyílt kertjének s villájának festői panorámájára s ha úgy akarta, még a színházban lejátszódó jeleneteket is innen nézhette végig, szidoni biborvánkosokkal bélelt karosszékébe temetkezve.

Néhány nappal azután, hogy ide költözködött Tertilla s az őt fölkereső Kájusznak megmondta, mikor tiszteleghetnek nála e villában először az ő nemes kegyenczei, azaz jobban mondva Kájusz mikor csalja hozzá Prokópot, ki után hálóját kivetette, ingerlően kecses pongyolában ült a lugasban egy alacsony nyugvó-ágyon. Ez egyszer csak egy rabnő volt mellette, ki a nyugvó-ágy fejénél guggolva, pávatollakból készült legyezővel hús levegőáramlatot csinált úrnője arcza körül.

Tertilla egész pongyolája ékes volt. Látszott rajta, hogy a patriczius ifjak fogadásánál sokkalta magasabb céljai vannak. Könnyed pongyola-öltözete citromsárga tunikából állott, mely dús fodrokat

alkotva, fődte sugár alakját. Vállain — melyeknek vakító fehérsége félig kilátszott — aranycsattal tartották össze ruháját. Derekat drágakövekkel dúsan kirakott aranyabroncs — derék körül átfonódó kígyó — szorította össze. Fejét térdeire támasztott kezeiben tartotta s így gondolataiba mélyedve, nem is igen sokat törődött az őt legyező rabnóvel. Karjait vastag arany s ezüst karpereczek, karikák diszítették, a melyekről lelógó apróságok, aranylánczocskák, pénz nemek a lélekzetokozta mozdulatokra egymáshoz ütődtek s gyenge csengést hallattak. Földig hulló tunikája alól kilátszottak aranyosra festett körmű, rózsaszínű lábujjai, melyek között könnyű szandáljainak vérvörös szalagjai huzódtak. Fején tornyos kontyba volt feltűzve a római nők hiúságát leginkább kielégítő, temérdek pénzbe kerülő s legnagyobb díszet képező vörös álhaj, mely rikító átmenetet mutatott Tertilla valódi szőke hajába, melynek vállaira omló göndör fürteivel pajkosan enyelgett a legyezés okozta szellő, egyszersem mind tovahordva a kiáradó kenet erős bájló illatát, mely a szökőkút illatos vizének párázatával egyesülve, arra, ki meg nem szokta, szinte elviselhetetlenné tette a levegőt.

Rövid idő multán térdére eresztve kezeit, föl emelte fejét, miközben a szabadon maradt homlokra leomló hajfürtök látni engedték a fejéket

képező ragyogó gyöngyfüzért. Miután unatkozása jeléül nagyot ásított, nagy, villogó szemeit végigjártatva a teli pompájában ragyogó és tündöklő kerten, tekintetét az előtte csobogó szökőkútra vetette, melynek kristálytisza, illatos vize magas sugárban tört fölfelé, honnan a mohás kövekre lecsapódva, a káprázatos napfényben száz meg száz gyöngyszemre szétpattanva, folyt le a márványfalú csatornába. S miután e szép játékot egy ideig elnézte, fejét egyik kezére hajtva, kecses mozdulattal a nyugágyon hátradőlt és a tiszta kék égboltra emelve szemeit, el-elnézte az uszkáló bárányszerűket, melyek a ragyogó napsugaraktól át és áthatva, fényes szellemekhez hasonlóan repültek mindig tovább és tovább...

Megelégelte ezt is... Bánatos sóhajjal lecsukta festett nagy szempilláit és tünődni kezdett... Közben-közben minden neszre, minden levélzörrenésre fölvetette sötét szempilláit s fürkésző tekintetét a lugas bejáratára vetette, de a kit várt, még mindig nem jött... Csalódottan zárta le ismét szemeit, hogy tovább ábrándozzék... S kezdte kiszínezni jövőjét, mely oly fényesnek ígérkezik... Roppant gazdagsága, mesés fényüzése ismertté tette mindenütt. Azután nem Róma legszebb, legigézőbb hölgyeinek egyike? Vajjon még a legelőkelőbbek közül is melyik tud akkora fényt, pompát kifejteni,

ha Róma utczáin megjelen, mint ő, úgy hogy tündető tisztelettel fogadják, a merre csak átvonul és kegyéért, egy szempillantásáért, kitüntető mosolyáért a leghiresebb patriczius családok sarjai epednek?! Hogy örül most, hogy még egynek sem nyujtotta kezét és így útját nem vágta a kínálkozó szerencsének... s szőtte az aranyos jövő fátyolát, építette a szebbnél szebb, ragyogó, káprázatos légvárakat... A körülte áradó illatár, a kert bokrai közt zengedező madarak, a szökőkút altató csobogása oly jó hangulatot szolgáltatott!...

Hanem a jövőről szőtt aranyos fátyol mintha szétfoszlott, s a káprázatos légvárak mintha összedőltek volna, midőn arra gondolt, hogy Prokóp a kivetett háló daczára is közömbösnek mutatkozik és egész figyelmét a verseny köti le s nem az ő személyisége, nem szépsége, bájai... Egy idő óta mily ritkán látogatta s oly hideg és tartózkodó volt... Itt e nyári lakban még egyszer sem volt, úgy hogy már neki kellett a mai napot kitűzni, hogy Kájusz az ifjak tisztelgésének ürügye alatt Prokópot is idecsalja... Hogy szeretné, ha terve sikerülne, ha a prefektus fiának felesége lehetne és ha néhány év multán a római nép mint prefektusnét ünnepelné!... Hanem hát... szépségének mintha éppen Prokópra nem volna hatása... Kájusz sem tud eredményt elérni, avagy megelégedzik

kötelességről? Most is hol késhetik, hogy oly későn vezeti hozzá az ifjakat... Prokóp sem siet tisztelegni, pedig tudja, hogy ma lehet és hogy mindig szívesen várják... S Tertilla türelmetlenül dobbantott lábával és búsongás fogta el egész valóját. Arcszíne veszteni kezdte pirját, melyet a boldog jövőről szőtt ábrándképek csaltak reá; olyan lett, mint a színét veszítő s mindinkább fakuló rózsalevél. Összeszorított ajkainak keskeny piros szegélyén a megszokott kaczer s csábító erejű mosolynak még csak árnyalata sem látszott...

Szomorkodó elmerültségében a közeledő rabszolga lépteit sem hallotta.

Ez, midőn úrnőjét álmódzni látta, nem mert közelebb lépni, hanem a hidacskán megállt, s csak a legyező rabnőnek integetett, hogy keltse föl, mert fontos jelenteni valója van.

A szegény pára azonban jól ismerte már szégyes úrnőjét. Nem merte zavarni. A rabszolga nekidőlt a hidkarfának és a levegőbe bámészkodva, várta, míg úrnőjének fölpillantani méltóztatik... A rabnő tovább legyezett s Tertilla merengett...

Majd egy negyedóra telt el...

Tertilla, a mint merengéséből fölocsudott és tekintete a bámészkodó rabszolgára esett, haragosan kiáltá:

— Takarodjál, szemtelen féreg! Mit ácsorogsz itt az én engedelmem nélkül. Megkorbácsoltatlak!

— Légy üdvöz, nemes úrnőm — szólt a szepegő rab — s bocsáss meg, hogy jelenlétemmel haragra lobbantottalak, de jelenteni akartam, hogy a nemes patriczius ifjak az előcsarnokban várakoznak, hogy tiszteletüket tehessék s csak engedélyedet várják.

— Micsoda, az ifjak itt s te a bejelentés helyett itt düllöngélsz és piszkoddal csak mocskítod az aranyos hidkarfát? Alávaló gézengúz pusztulj, mert... — rivalt Tertilla s körültekintett, hogy mit vághatna a rab fejéhez.

— Isteni úrnőm, én pontosan jelentem meg, de Szerva nem mert zavarni, pedig intettem neki — bátorkodott megjegyezni a rabszolga, de már hordta is az irháját, örvendőve, hogy szárazon menekült, miután Szervára hárította az egész dolgot.

— Mért nem figyelmeztettél rongy népség — mordult most erre Tertilla, s csattanósan nyakon ütötte. — Takarodj előlem s büntetésből egész nap ne mutakozzáál szemem előtt.

A rabnő a nyakonütés nagyon is érezhető nyomaival s azzal a vigasszal, hogy a pofont akkor sem kerülte volna ki, ha úrnőjét fölkelti (mert akkor meg ezért a vakmerőségért kapta volna), az egyik útkanyarulatnál eltűnt. Ily szeszélyesek voltak a

római pogány nők, kik hozzá még azt képzelték, hogy nincs nagyobb büntetés, mintha rabszolgákat a személyök előtti megjelenéstől eltiltják. Pedig mint örültek ezek, hogy uraikat egész nap nem is látják!

Tertilla midőn magára maradt, hamar rendbeszedte ruháját, kecsesen végigdőlt nyugágján, megcsipdeste orcáját, hogy piros legyen, s miután várakozó pillantást vőn, ajkaira odaerőltette azt a vidám mosolyt, melytől oly sokat várt s mely előbbeni mélázó komolyságát teljesen eltüntette, kezébe fogta a rabnő ott hagyott legyezőjét és a közeledő ifjakat várta.

— Már azt gondoltam, hogy nyárilakomban csak szegény klienseim ismernek, míg patriczius kegyeltjeim egészen megfélekeztek rólam — fogadta őket erőltetett duzzogással. — Persze, persze, nálam csak unatkoztok, míg máshol jobban mulattok, s az én házam csak akkor jó, ha már sehogy sem tudjátok az időt elverni. Ugy-e?

Az ifjak mentegetődztek, miközben sorban kezét csókoltak.

— Áve, nemes Tertilla — szólt az egyik. — Hogy tudsz oly alávalóságot föltételezni mi rólunk. Hát mi csak visszaélnénk jószágoddal, pazar kegyeddel? Vénusz Cybelére mondom, e feddést nem érdemeltük. Hisz te vagy minden boldogságunk, s mi

oly boldogok vagyunk, hogy perczeinket nemes körödben, kegyeidtől elhalmozva tölthetjük!

A többiek mind helyeselték társuk szavait.

— Vénusz kegyelte, Tertilla, ne haragudj — mondá egy másik, köpczös termetű ifjú. — Elég fájdalmasan érintett azon érzékeny büntetésed, hogy negyedórán túl nem engedtéel minket, hűséges imádóidat isteni színed elé járulni, hogy hódolatunkat kifejezhessük. Tüntesd el hát szemedből a harag sugarát, s az arcodat bevonó neheztelés boruját oszlasd el mosolyoddal, mert Zeuszra esküszöm, hogy te, ki úgy festesz fényes megjelenésedben, hogy még Apolló is dicsérni kénytelen, a harag s neheztelés boruja alatt olyan vagy, mint a csunya felhőtől eltakart ragyogó, fényes nap.

Csattanó tapsvihár kísérte szószátyár társuk hizelgő szavait, melyektől föllelkesítve Kájusz is megkoczkáztatta az ő bombasztikus bókját:

— Igaz, igaz, Kornéliusz barátom. Ámorra mondom, nem nagyot mondok, ha állítom, hogy Vénusz kegyelte Tertillánk kedvessége teljében, jósága sugárzásában, kecses megjelenésében, Róma minden hölgyét fölülmuló szépségében olyan, mint emberi formát öltött illatos virág.

— Ugyan ne hizelegj! — akarta Tertilla mondani, de egy másik közbekiáltá:

— Ne szabadkozzál, szép Tertilla. Tudjuk, hogy

nem szereted a hizelgéseket, de Kájusz nem bókot mondott, hanem még az igazságnak is csak az árnyékát tudta megközelíteni. Annyit mindnyájunknak el kell ismerni, hogy igenis olyan vagy, mint a legbájosabb virág, mert akár hol vagy, mindenütt csak kellemeid, szépséged illatát árasztod magad körül.

— Pompásan fejtetted meg hasonlatomat — dicsérte őt Kájusz.

— Ugyan ne locsogjatok, ti bohó gyerekek. Én emberi formát öltött illatos virág! Haha! — kacagott föl Tertilla s tettetett szégyenkezéssel, mintha a sok dicséret szerénységét sértené, legyezőjével rövidre eltakarta arczát. Pedig hogy örült a sok hizelgésnek! Mennyire jól estek hiúságának! S mikor látta, hogy Kájusz bókja hatásán föllelkesítve még tovább is akart hizelegni, legyezőjével elutasítólag intett s mondá:

— Illatos virág? Pompás! Pedig az áradó illat csak a paflagoniai mentha erős párolgása. Egy idő óta ugyanis ezt használom, mert a legerősebb s legkellemesebb illatszer az összes eddig használtak között.

— Hát nem az afrodiazika gyökerének nedvét használod bőröd alá fecskendezve? — kérdezte az egyik eddig szótlan ifjú, csakhogy valahogy ő is életjelt adjon magáról.

— Nem, nem — sietett őt fölvilágosítani Tertilla. — Igaz, ez most hölgyeink legdivatosabb illatszere, de csinján kell vele bánni, mert ha az ember kissé többet fecskendez a bőr alá, könnyen megadja az árát. Magam is használni akartam, de szerencsémre, látszik hogy kegyelnek a kegyes istenek — tömjénezett önmagának a fölfuvalkodott nő — először egy rabszolganőmön próbáltam meg, kinek bőre a fecskendezett helyen megdagadt. Mily jó ötlet volt ez tőlem, különben magam jártam volna így. Hanem hát mit untatlak titeket piperedolgainkkal, ez a nők ügye. Az én Prokóp barátom már amúgy is unatkozik — fordult a prefektus fiához, ki háttérben állva a pazar villán s elragadó kertjén legeltette szemeit. — Még nem is üdvözöltelek, pedig az ily előkelő s ritka vendéget ugyancsak meg kell becsülni. De mentsen ki az, hogy barátaim úgy megrohantak hizelgő bókjaikkal, hogy szinte magamon kívül lettem.

— Kérlek, Tertilla — felelte Prokóp — csak semmi mentegetődzés, mert barátaim szives fogadtatásában benne van az enyém is, s igazán nem tudom, mily személyes tulajdonomnak köszönjem, hogy oly szívesen látott vendéged lehetek.

— Már többször mondtam, hogy mindennapi vendégeim barátja az én szívesen látott vendégem s barátom is. Különben is Róma mely hölgye nem

volna büszke, ha nemes prefektusunk daliás fia látogatásaival megtisztelné? Légy üdvöz hát. Köszönöm, hogy meghívásomat vissza nem utasítottad, mert látom, hogy szerény házamat s Tertilla igénytelen személyét nem veted meg, mint azt hinni kezdtem, hogy így van, mert egy idő óta oly ritkán jöttél, sőt utóbbi időben teljesen elmaradtál.

E szemrehányás igaz voltát megérezte az ifjú, azért zavartan viszonzá, nem tudva, hogy lehetne legjobban kitérő választ adni:

— Szemrehányásodat megérdemlem, kegyes Tertilla, de mentségemül szolgáljon rövid itt tartózkodásom, s a közeledő játékok és verseny miatti elfoglaltságom. A ki kegyes volt kitüntető kegyeibe fogadni, reményilem kész a bűnösnek megbocsátani.

— Tulajdonképen éreztetnem kellene neheztelésemet, mert nézd, barátaim itt, kik szintén készülnek a versenyre s a nap nagyobb részét a versenykocsikban töltik, nagy elfoglaltságuk mellett találnak egy-két percet, melyet szórakoztatásomra szentelnek s tiszteletük és figyelmük kifejezésére fölhasználnak. Csak neked nincs időd. De értelek. Te, mint az ünnepély főhőse és központja persze gyakorlod magad a kocsifuttatásban, hogy a győzelmi pálmát elragadd. Ezért hát megbocsátok teljesen, s hogy lásd, hogy cseppet sem neheztelek, jer, ülj ide mellém — mondá Tertilla,

Prokóp felé nyujtva kezét, melyet az megcsókolt, s őt oly pillantással, mely tele volt a legkihívóbb csábval, maga mellé vonta.

Az ifjak irigykedve tekintettek társukra, kit ily nagy kitüntetés ért.

— Foglaljatok helyet — intett nekik Tertilla a félkörben elhelyezett kis ülőhelyekre mutatva, miközben arany karperecei s a rajtok levő drágakövek csak úgy csillogtak a napfényben.

— A mint hallom, a tiszteletedre rendelt játékok iránt nagy az érdeklődés? — folytatta a nő Prokóp felé fordulva. — Már annyit a mennyit sikerült a játékok sorrendjéből is megtudnom, s mindebből látom, hogy azt atyád nemcsak érdekesen, hanem az ünnepély fontosságához mérten gazdagon is állította össze. Talán szabadna bővebb részleteket is tudnom?

— Bocsáss meg, nemes Tertilla, de nem szolgálhatok — válaszolá az ifjú. — Atyám határozott kívánsága, hogy minden titokban maradjon.

— Persze, hogy azután annál nagyobb legyen a meglepetés — egészíté ki Tertilla. — A nagy titoktartás is csak atyád éles elméjét tanúsítja, ki így akar minél nagyobb érdekeltséget kelteni.

— Minden titkolódzás daczára annyi mégis kiszivárgott, hogy kegyes úrnőnk, az isteni Tertilla is bőven kiveszi a maga részét a játékok érdekes-

ségének emelésében — sietett megjegyezni a köpczös Kornéliusz.

— Már azt is tudjátok? Ej, ej, Kájusz, megint locsogtál? Egyszer már szigoruan megbüntettek fecsegésedért. Már veszélyes kezdesz rám nézve lenni. Minden tervemet fölfedezed s tönkreteszed — feddette a restelkedni iparkodó ifjut, magában örülve, hogy ismét dicsőítik. Hisz az ő egyenes meghagyásából terjesztette Kájusz Tertilla bőkezűségét. — Most már hiába mentegetődzöl — folytatta a magát menteni készülő Kájuszhoz — már vége. Akár az egészet is elmondhatom. Azt tudjátok ugy-e, hogy egyik rabom, igazán kedvenczem, mert hisz a független germán népből való, a mellett szilaj, mint egy vadkan, azért neveztem el Germánusz Ápernek is, jól ismeritek azt az erős, magas ficzkót, sokszor mutattam őt nektek mint összes rabszolgáim közt legkedvencebb emberemet, kiért nem sajnáltam 60 aranypénzt adni a rabszolgavásáron, úgy fizettem meg, mint egy orvost, azután dédelgettem, jól tápláltam, no hát mint azt tudjátok, ez a gazficzkó megtámadott. Büntetésül Prokóp barátunk ünnepélyéhez szántam őt, hadd viaskodjék a vadakkal s gyönyörködtesen kínjaival, ki az én halálkínaimban akart gyönyörködni.

— Pompás ötlet. Ilyen igazán csak a Vénusz kegyelte Tertilla fejében születhetik. Úgy kell a

gazficzkónak, ki imádott úrnőnkre merte emelni kezét. Éljen Tertilla, a nemes, kegyes úrnő! — tömjéneztek az ifjak. — Éljen ő, ki legkedvencebb rabszolgáját áldozza föl a mi mulattatásunkra!

— Szót sem érdemel — szólt Tertilla, örömtől villogó szemeit Prokópra emelve. — Nemes kedvencünk, a vitézségéről híres Prokóp megérdemli, hogy tiszteletére legkedvesebb dolgunkat áldozzuk. Ha tíz más rabszolgámat áldoztam volna föl, nem mutattam volna ki annyira iránta érzett tiszteletemet, mint ez egy kedves rabszolgámmal. De én még magam is köszönettel tartozom neked kedves Prokóp, hogy elfogadtad tőlem e csekélységet, mert mint tudom, atyád nagyon ellenkezett.

— Csak azért tette, mert mint az én tiszteletemre rendezett ünnepélyhez mindennel teljesen ő maga akar járulni — mentegette Prokóp a prefektust, nem akarva elárulni a valódi okot. — Tettedben nyilvánuló kegyességeddel szemben csak hálámat teljesíttem. Különben fogadd köszönetemet másik kegyességedért is, mely ismét személyem iránti figyelmed kitüntető jele.

— Melyikért? — kérde Tertilla, mintha fogalma sem volna, miről van szó.

— A szép kocsierért, melyet a versenyben nyertesnek te ajánlottál föl.

— Micsoda? Kocsit a győztesnek? — kiáltották az ifjak egészen meglepetve.

Tertilla haragot színelve elpirult s szemrehányó tekintetet vetett Kájuszra. E tekintetben azonban több volt a köszönetből, az örömdetes megelégedésből, mit Kájusz nagyon jól látott.

— Ejnye, Kájusz, megint eljárt a szád? Igazán semmi sem maradhat titokban, mit veled megbeszélek? Büntetésből utolsó helyen ülsz ma asztalomnál s ha még egyszer fogsz fecsegni, örökre száműzlek körömből.

— Ne éreztesd haragodat szegénynyel — kérlete Prokóp. — Irántad való lelkesedésből és tiszteletből árulta el a dolgot.

— Kedvedért megbocsátok — mondá Tertilla — de ezután szívem csak akkor volna igazán megnyugodva, ha a kocsit az nyerné el, kinek szívemből szántam — tette hozzá oly ígéző pillantást vetve Prokópra, hogy ez daczára annak, hogy hideg akart maradni, vére fölpezsdülését érzé.

— Vajjon ki a boldog halandó, kinek szive mélyéből szánta kegyes úrnőnk a kocsit? — kérdezgették egymást az ifjak.

— Ki más az oly nagy kegyben álló Prokópnál — vélekedék Kájusz.

— Az ám, hát én mi vagyok? — kiáltó öntelten Kornéliusz. — Sőt meg is nyerem!

— Ugyan hol vagy te köpczös? Alig látszik a földből s hogy hepcziáskodik! — nevetett Kájusz.

— De így megsérteni kegyes Tertillánkat. Azt hiszed, oly rossz ízlése van? — mondá szomszédja.

E pillanatban kürtszó hangzott föl.

— Ne veszekedjete, gyerekek — szólt Tertilla. — Menjünk a földi boldogság honába. Légy lovagom — fordult Prokóphoz s a kertfelé indultak.

A dombocskáról leérve Kornéliusz a hidon szónoki pózba helyezkedve kiáltá:

— Barátaim, boldogok mi, kik nap-nap után fölfrissülve imádott isteni Tertillánk szellemes társaságának éltető légkörétől, e földre varázsolt Olympusról (a lugasra mutatott) szinte elbódítva istennőjének mámorító pillantásaitól és pezsdítő mosolyaitól leszállunk, hogy e kisdud hidon átlépve ugyanez istennő földi paradicsomának édes nektárjával és izletes falatjaival megerősítsük tagjainkat, megédesítsük életünket!

— Haha, te hizelgő! Ugy látszik, mindenáron te akarsz a kegyelt lenni — kaczagott föl Tertilla. — Ezért a szép s bizonyára nagy szellemi megerősítésbe kerülő mondásodért most baloldalomon fogsz ülni.

Mély meghajlással köszönte meg Kornéliusz a kitüntetést.

A hátul haladó ifjak egyike azonban meg nem állhatta, hogy társának oda ne sugja :

— Ennél nagyobb bolondot is tudtam volna mondani !

— Ki is telik tőled ! — kapta feleletül, de már nem üthette hátba a szólót, mert az előre szökött, hogy minél közelebb férközzék azon sátorhoz, melyhez Tertilla vezette őket.

A sátor, mely csak a mai napra egy kis meglepetés gyanánt volt rögtönözve, póznákra függesztett szerikai vastag szőnyegekől volt összeállítva. Alatta kellemes hűs árnyékban gazdagon terített asztal várta a vendég ifjukat. Ezek a meglepetés fölkiáltásai között alighogy helyet foglaltak, megszólaltak a sátor mögött elhelyezett zenészek fuvolái és lantjai s a szolgák megkezdték a dús lakoma föltálalását. Egymásután jöttek a rómaiak ingyencségét eláruló húsételek s a hozzájuk való fehér kenyér, míg a borral teli krátereknek, amforáknak se szeri, se száma.

— Nem szoktál kenyeret fogyasztani a húshoz ? — kérde Tertilla Prokóptól, kit nagy figyelemmel ő maga szolgált ki.

— De igen, hanem csak feketét, mert az nekem egészségesebb — felelte az ifjú.

Tertilla rögtön fekete kenyeret hozatott, hogy semmiben se szenvedjen hiányt a mai kis uzsonna,

mely szintén egy eszköz akart lenni, melylyel Prokópot lebilincselni akarta. Az ifjú azonban, kiben a bor szintén fölkelte a szilaj jó kedvet, nem tanúsított oly figyelmet szomszédnéja iránt, melyet ez elvárt volna. Egész figyelme az ételekre s italokra volt fordítva s főleg a zenét s a bort dicsérte. Társai jókedvének emelkedtével ő is belevegyült azok sokszor trágár társalgásába. Oly megjegyzéseket tett, melyek minden tiszteccsel ellenkeznek, de a melyeken a romlott római társadalom meg sem ütközött. Az ifjak versenyeztek ily tréfák kockáztatásában s jókat mulattak rajtok. Maga Tertilla — hogy a hatás annál nagyobb legyen — ilyenkor legyezőjével rövidre eltakarta arczát, azután pedig udvarlóira vetette jókedvtől csillogó szemeit, hangosan és jókedvűen föl kaczagott, úgy hogy nyitvamaradt ajkai mögül csábosan tündököltek fehér fogai, s míg szeme villogva járt körül, miközben hosszú, feketére festett szempillái lustán takarták azokat, fölkapott mindig egy kantharost s udvarlóit, főleg a prefektus derék és vitéz fiára, kinek a versenyen sok szerencsét és első győzelmet kívánt, ürített belőle néhány csöppet.

Az ifjak lelkesen éljenezték Tertillát, Prokóp maga is szilaj jókedvében nagy dicséreteket zengedett reá, de ez érezte, hogy az ifjú sokkalta több figyelmet tanúsít a fölszolgáló csinos rabnók,

a sátor előtt létrákon mászkáló, azok fokán tánczoló bohócok, a tarka ruhákba öltözött éneklő kis fiuk, majd a tűzkarikákon ugráló s hason csuszva fogai-kon palaczkot tartó komédiások iránt. Prokóp — ki keleten s Afrikában ilyesmit nem látott — csak-ugyan egészen el volt ragadtatva a bohócok ügyességétől s a művészi mutatványok érdekességétől.

Tertillát bántotta az ifjú közönyössége. Oly számító hatással rendezett mindent össze, hogy behálózza s ime, legnagyobb boszankodására Prokóp került a hálót. Mit tegyen? A komédiás művészeket s bohócokat el nem zavarhatja rajtok mulató vendégei miatt, mit tegyen? Mit?

Hirtelen erős számítással elhajította pávatollas legyezőjét.

— Kornéliusom! — kjáltá a balján ülő s folyton bolondságokat beszélő ifjura — tépd le csak amott azt a kék lótuuszvirágot, s hozd ide.

Az ifjú e nagy kitüntetés tudatában gyorsan teljesíté Tertilla kérését, s midőn látta, hogy társai irigykedve tekintenek reá, öntelten monda:

— No lássátok, hogy engem kegyel kedves királynénk?! Még a versenykocsit is nekem szánta s meg is nyerem!

— Meg, meg — motyogá az egyik mámorosan — s téged fogunk be csacsinak, hogy kocsikáztass minket.

Harsogó kaczaj kísérte e megjegyzést, míg Tertilla gyűrűs ujjai közé fogta a lótuszvirágot s pajos mosolylyal legyintgette vele az ifjakat, valahányszor valami bombasztikus, vagy kétértelmű bókot mondtak.

Egyszerre szokatlan esemény zavarta meg a mulatozókat. A villa felől lárma hallatszott, s nemsokára nyulánk hölgy lőn látható, ki kezével elutasítólag védekezve a lármázó rabszolgafelügyelő és kerti őr tolakodásával szemben, síró leánykától kísérve, méltóságteljesen közeledett a sátor felé.

— Kegyelmes Urnőm, bocsáss meg — mentegődött a kerti őr — de bármint iparkodtunk visszatartani e hölgyet, nem akart távozni, mert mint mondá, sürgős és fontos beszélni valója van.

Tertilla kíváncsian tekintett az ifjú hölgyre, kinek határozottságot eláruló arczvonásai, melyek még a félig mámoros ifjakra is leköttőleg hatottak — szinte ellentétben állottak a szendeséggel s könnyedséggel, mely egész alakján végigömlött. Testét pirosszegélyes fehér tunika fedte, mely fölött volt a nők ezidei festői öltönye: a stóla. Dús hajzatát selyemkendőcske takarta, míg arczfátyla könnyedén homlokára volt húzva. Arczán a szigorúság és határozottság mellett is előtűnő báj, szinte gyermeki kellem ült. Magatartása, föllépése elárulta az előkelő, egy-

szerű megjelenése, tartózkodó, de határozott viselete pedig a keresztény hölgyet.

— Ki vagy, nemes hölgy? — kérde Tertilla, az ifjú hölgynek az egyszerű öltözet mellett még inkább előtűnő szépségétől lebilincselve.

— Szegény, alázatos könyörgő, ki az irgalom nevében járul elédbe — viszonzá a szűz, kiben a leírás után Ágnesre ismerünk.

— Ugyan mi volna kívánságod? Terjeszd elő; tudod, hogy Juvenczius-sarjjal állsz szemben, ki sokat tehet — mondá gögösen Tertilla, örülve, hogy kéréssel járul eléje az, kiről az ifjak most körötte suttogták: «a nōmentumi mimoza».

— Lépj elő, Emerencziána — szólt Ágnes, előtérbe tuszkolva a síró leánykát — és add elő kérésedet.

— Kegyes úrnőm, nemes Tertilla — zokogá Emerencziána — bocsáss meg atyámnak, ne kelljen neki a czirkuszban vadállatokkal harcolni, mert azok széttépik, s akkor... akkor nem lesz édes atyám; anyám a sok sírástól beteg lesz...

— Ahá, te Germánusz Áper leánya vagy? Tehát szinte az én rabszolgám? Nem érzem hiánytokat, ha akár mind elpusztultok is. Bünhödjék atyád, ha ellenem akarta emelni kezét. S egy rongyos rabszolga kedvéért megfoszszam magam és a római népet egy érdekes látványtól? Soha, soha!

— Irgalom! — kiálta a kis leány térdre borulva.

— Tertilla, legyen szived, s kegyetlen szeszélyből ne tedd tönkre az egész családot — szólt most Ágnes.

— Sajnálom, nemes hölgy, hogy pártfogoltadnak kérését vissza kell utasítanom. Mi volna velünk, ha engedelkenyek lennénk? A rabszolgák mindig szemtelenebbek lennének és lázongóbbak.

— Ha Germánusz vétett is ellened, büntesd meg, de ne légy kegyetlen. Tekintsd, hogy embertársad . . .

— Micsoda? Embertársam? Haha, hallottátok — kaczagott Tertilla — hogy embertársam . . .

— Kár, hogy Ágnesnek, az egész Rómától tisztelt «mimóza»-nak szájából jött e szó! kiálta Kájusz.

— A bájos «mimóza» előttem sokat vesztett szépségéből, midőn magát nemesi sarj létere a rabszolgákhoz számítja — szólt az ifjak egyike.

— Mit törődünk vele, hanem hát az mégis restelleni való, hogy istenek kegyelte úrnőnket a rabszolgákkal egy sorba helyezi — méltatlankodott a köpczös Kornéliusz.

— Gyere csak közénk, kecses Ágnes — motyogta az egyik ifjú, alig állva a lábán — élvezd az istenek nyújtotta élvezeteket és örömeiket és mindjárt másképen fogsz gondolkozni!

Ágnes, kit már az ifjak szemtelen tekintete is

érzékenyen sértett, mélyen elpirult, és hogy minél előbb végezzen, mondá:

— Tertilla, tudom, hogy ti csak igavonó, akarat nélküli barmoknak tartjátok rabszolgáitokat, pedig, ha felszabadítanátok őket, gyermekeik már oly szabadok volnának, mint mi. Tehetnek róla, hogy rabszolgáknak születnek oly urak szolgálatában, kik nem akarják elismerni, hogy ezek is Isten hasonmására teremtet lelkes, eszes lények, kiknek vannak szintén emberi jogaik? Mennyivel különb az úr a rabszolgánál? Tán a vagyon hiánya sülyeszti ez utóbbit az oktalan barmok közé? Gondold meg, hány előkelő római család van, kiknek őseik, tán nem is oly régen, még rabszolgák voltak? Tertilla ne légy kegyetlen. Nézd e síró kis leányt. Mennyi jót teszsz vele, ha meghallgatod.

Bátran beszélt Ágnes. Az ifjak elhallgattak, Tertilla megzavarodott s midőn a keresztény szűz támogatva Emerenciána görcsös sirásától, nem tágított, fölpattanva kérdé:

— De hát mi jögon jöttél ide és mondod e sok hiábavaló badarságot, megzavarva minket, jó társaságunkat?

— Embertársam megmentése jögon — felelte Ágnes — s Isten azon parancsára, hogy felebarátunk iránti szeretetből módunkhoz és tehetségünkhöz képest eltávolítsuk mindazon veszélyeket, melyek

őt, földi boldogságát és ezáltal hozzátartozói javát fenyegetik.

— Nemi a mostani örömperczekhez valók e bölcsekedések s ha nem nézném fiatalságoddal járó tapasztalatlanságodat, elégtételt szereznék magamnak merész tolakodásodért, mely igen sért. Te poronty pedig kelj föl és ne óbégass. Van nekem más zeném is — mordult a siró kis leányra. — Távózzál, mert még te is megjárhatod, hogy rab-leányom létedre más pártfogása alatt elém mersz tolakodni. Takarodjál!

Ágnes látva jövedele és kérései czéltalanságát, karonfogva Emerenciánát, mondá:

— Gyerünk kicsikém. Bizzunk a jó Istenben! Könyörületesebb ő, mint a gőgös, elvakult emberek!

Tertilla intésére megszólaltak a zenészek. Majd összecsengtek a poharak s bár a háziúrnő igézően kacsintva Prokópra, mondá: — Igyunk Prokóp, ne zavartassuk magunkat a «mimóza» okozta rossz föllépéstől — az ifjú hideg máradt, elveszté a környezet iránt tanúsított eddigi csekély érdeklődését is. Csak Ágnest látta, kit szemből-szembe oly közelről megbámulni ma volt először alkalma.

V. FEJEZET.

A NOMENTUMI MIMOZA.

Rómából szép fasoros út vezetett a szabinok városába: Nomentumba. Ha valamely római ember elhagyva az örök várost, a porta Viminalin keresztül ezen útra tért, a legszebb panoráma tárult szemei elé, mely tekintetét leszegezte, úgy hogy első pillanatban alig tudott fölocsudni, ha mindjárt mindennap kereste is föl a város ezen részét. Oly erővel hatott a szép vidék varázsa.

A fasoros út két oldalán hullámzatos domb és halomláncolat húzódott, melynek tetején hosszú törzsű, a csúcsban büszkén szétágazó illatos pineák — Rómának e különleges fenyői — nyultak a magasba, kellemes levegőt árasztva és áldozati tömjénillat gyanánt lövelve balzsamos leheletöket az azur égre.

A dombok aljában a patricziusok és római nemesek legszebb, a legpazarabb fénynyel, a virágzó művészetek legválogatottabb remekeivel diszített és épített villái, nyárilakai emelkedtek, — körül-ültetve a sötétzöld ciprusok és thujafák mester-séges csoportgyűrűzetével, melyben itt-ott karcsú platánok törzsei fehérlettek. A nyárilakok mögött

a dombok lejtőin szőlőültetvények, gyümölcsös-kertek terültek el, csoportosuló bokrokkal határolva. Közben-közben virágzó rózsaberkek, pálmaültetvények, narancsligetek váltakoztak. E vidéken voltak az egykoron oly híres szőlői, narancsligetei Róma legkiválóbb embereinek, bölcseinek s költőinek, mint Senekáé, Quintusz Ovidiuszé, Martialiszé, mindmegannyi gyülekező helyei a világváros szellemi és anyagi nagyjainak.

A két oldalt elterülő domblánczolat között egész a nyári lakok aljáig — mint egy hatalmas zöld szőnyeg — ezerszinű mosolygó mezőségek nyíltak messzi-messzi Nomentum felé a szürkességben elvesző hegyekig, két részre szelve a szabin városba vezető út által. Ha a mezőségek és rétek hamvaszöld színű pázsítja, áttörve a szerte-széjjel tarkáló sárga és vérvörös mezei virágok ezrivel, már maguk is lekötő hatást tettek, úgy ezt bizonyára csak fokozták a belőlük itt-ott kiemelkedő egykoron híres pogány templomok mohos romjai, avagy egy-egy régi villából fönmaradt s ezzel egyidejűleg a volt tulajdonos patriczius család letűnt fényét, dicsőségét szomoruan hirdető, repkénynyel átfutott karcsú oszlopok, falak töredékei.

Köröskörül, közelben és távolban egyaránt, a narancsligetek és aloesorok közt büszkén vetették föl kristálytisza fölszintükrüket az apró-cseprő

Nymfa-források, hol eltűnő, majd meg feltűnő viz-pocsolyák, melyeket a birtokosok kertjeik, ligeteik öntözése végett megtúrtek. Ezek mindmegannyi tengerszemeknek tűntek föl, káprázatosan fodrozódva a lágy szellő szárnyain. S ha az ember úgy estefelé sétált erre s megfigyelte a tájat akkor, midőn a hanyatló félben levő nap csak rövid időre veté reá vörhenyes sugarait, majd elsötétült e táj és csak néhány pillanatig tartott az a szürkület, mely éppen elegendő arra, hogy a nap hevétől eltikkadt földre üdítő harmat kezdjen szállani és az ég kárpitján csillagok gyulladjanak ki s azután reáereszkedett a természetre az éjszaka, melyet varázslóvá tett a fölbukkanó hold sápadt fénye, e mocsarak és Nymfa-források úgy tűntek föl előtte, mintha arany és ezüst tányérok volnaak egy nagy, zöld asztalterítőn.

Akár nappal a napsugarak aranyos teljénél, akár este a mosolygó hold méla fényénél jártak erre a rómaiak s látták, hogy a futó dombok pineás és pálmaligetes csúcsaikkal szinte mint ölelkeznek a fölējük lepel gyanánt ereszkedő tisztán kéklő égbolttal és magukba szívták a rétek dús pázsitjának és a bennők elszórt virágoknak, a kertek rózsaligeteinek s a délfelől elültetett sáfránytábláknak a szellő szárnyain hozott illatával kevert kellemes, szinte kábítólag ható lehetét: azt

hitték, hogy csábitóan varázsló tündérország terület előttük.

Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy ez elragadó vidék a rómaiak kedvencz tartózkodási helyévé lett, miről nemcsak a számtalan nyárilak tesz tanúságot, hanem a szép árnyas helyeket és az üdítő forrásokat fölkereső társaságok, ifjak, öregek, nagy száma is. A ki a világváros csömörlő levegőjétől néhány órára szabadulni akart, avagy a mámorító zajban és érzéki gyönyörökben, állatias élvezetekben meggyengült és elpetyhüdt idegeit csak egy kissé is fölfriessíteni akarta, az mind ide menekült a szép természet ölébe, a boldogító némaságba.

Itt e magányban, a város alatt körülbelül két mérföldnyire a Nomentumba vezető fásoros úttól jobbra, kies völgyecske ölén, szép kerttől környezve csinos nyárilak emelkedett. Maga a lak a szomszédokéhoz képest igen egyszerű, emellett azonban nagyon kényelmes volt. Bemenete lépcsős verandaféle, minden fényűzés nélkül. Oldalt kerek oszlopfolyosó húzódott, melyről a kilátás az udvarra nyílt. A folyosó tulsó végéről a kertbe lehetett jutni.

Az igen nagy terjedelmű kert keresztül-kasul húzódó utakkal kisebb-nagyobb pázsittáblákra volt fölosztva; a kiszögelésekben narancs- vagy aloefák váltakoztak. A táblák belsejében thujabokrok és

fenyők terjeszkedtek. A gyeppen ezerszinű pipacs-fejek tarkálódtak, majd szép sorrendben elültetett husoslevelű növények és átültetett vadon tenyésző kaktuszok.

A kert bejáratától kiindulva, az egészét egy fő-sétány vágta ketté, mely színes léczekkel volt határolva. Ezekre sok színben játszó szőlőindák voltak fölfuttatva, melyek fönt egymásba ölelkezve, a sétánnak boltozatszerű folyosóalakot adtak.

E sétány a kert végében levő emelkedésig húzódott, melyen kis lugas állott. A dombocska alatti terület már mesterségesen készített virágágyakkal s mindenféle virágokkal kiültetett czirádákkal, alakokkal volt tarkítva.

A lugas csak egyszerű zöld léczekből volt össze-róva. Három oldalról vad szőlő futott föl a boltozott tetőre, hol keresztül-kasul hálózva egymást, majd tovakúszva, a lugas nyílt bejárata fölött hanyagul lelógó füzéreket alkotott, melyek a szellő legkisebb fuvalmára is pajkosan ide-oda himbálództak.

A dombocska alatt, a kert tövében kristálytisztá vizű kis csermely kanyargott hangos csobogással, — csintalanul, miután meg-meglócsolgatta a szel-lőre be-behajló parti virágok fejcskéit — nem-sokára eltűnve a szomszédos rózsaligetek közt, hogy tiszta vizét a Tiberisz piszkos habjaiba öntse.

Igazi kis éden volt ez az őt környező paradicsom közepette.

S itt e boldogító magányban, itt, hol tisztább a levegő, őszintébb a hangulat, üdébb a kedély, zavartalanabb a boldogság, mint a büszkén terjeszkedő világváros zajában, az élvezeteknek, érzékeknek hódoló kényelem és a földi örömek lelket, testet rontó légkörében, itt lakott Ágnes özvegy édes anyjával.

Ide vonult korán elveszített férje halála után az istenfélő jámbor matróna, kiről — családnevét habár nem jegyezte is föl a történelem és nem őrizte meg a hagyomány — annyit mégis tudunk, hogy Róma legelőkelőbb családainak egyikéből való volt. Azóta itt lakott tisztaszivű, ártatlan Ágnesével, mert nevelőmunkájában nem zavarta őt a pogány világ, úgy hogy békében ápolhatta magzata szívében a hit illatos virágait és a keresztény erények zsenge csemetéit.

Az édes anya fárasztó munkájában nagy eredményyel működött közre Szabina, Ágnes dajkája is. E nő erényes életéből kifolyólag úgy nemes példaadásával, mint vallásos lelkiületéből fakadó útbaigazításaival, figyelmeztetéseivel, tanításával leginkább őrizte a reá bízott Ágnes szívét a világ gonosz befolyása ellen. A leánykának második, de földi őrangyala volt.

S Ágnes anyja örökdő gondos szeme és Szabina gyengéden tapintatos vezetése alatt, a mint növekedett, nemcsak természetes szépségében fejlődött, de lelke bájai, szive nemes érzései is előtérbe léptek, mert a beléje plántált erénycsírák szépen virultak, szinte terebélyes fává fejlődtek, mely bőven, dúsan gyümölcsözött. Úgy nőtt e csendes magányban Isten kegyelme alatt, mint a melegházi növény, mindenütt terjesztve erényei illatát.

Ez időben — leszámítva az egyes provinciális üldözéseket — a császárok már negyven év óta kimélték a keresztényeket. Sőt Diokleczián tisztelte őket, megbizott bennök, vallásszabadságot adott nekik s nemcsak állami hivatalokra, de nem egyszerű udvari tisztségekre is alkalmazta őket.

Az élvezett vallásszabadság folytán a keresztények buzgalmából egymásután épültek Rómában a kisebb-nagyobb keresztény templomok, melyek igen látogatottak voltak. A keresztény élet azonban mintha csakis a templomfalak közé szorult volna, a nyugalmas élet, az élvezett vallásgyakorlati szabadság, mintha hátrányára lett volna ez időben a keresztény hitéletnek. A templomok telve voltak, de a keresztény erények általánosságban mintha pusztultak volna. Nem hiába mondják, hogy csakis a megpróbáltatás aczélozza az embert! A keresztények éppen azért, mert biztonságban

éreztek magukat, a kelleténél többet érintkeztek a pogányokkal s habár nem is kezdték ezek életmódját folytatni, de mert folyton köztük voltak, mert a pogány közszellemben mozogtak, ezt magukba szívták s miután így meg lőnek fertőzve, szivökbe bizonyos hidegség, közönyösség férközött; a hitélet pangani kezdett, a keresztény erények ritkán virultak.

Hja, Róma levegője sokat rontott!

Tudta ezt a jámbor özvegy s azért azon volt, hogy Ágnes a várostól minél inkább visszatartsa, hogy a rossz példák látása és a pogány szellem kifolyása le ne rontsák azt, mit ő nagy fáradtsággal épített. Más gazdagabbak példájára nyárilaka egyik nagy termét kápolnává alakította át s nemsokára e kápolna lőn a környék keresztényeinek gyülekező helye.

Ágnes így mindennap jelen lehetett a szent áldozaton s hallhatta a szent tanítást, minélfogva nemcsak buzgalma fokozódott, de hitismerete is tágult. S mikor elérte azon kort, hogy szent áldozáshoz is engedték járulni, az anya az erre való előkészületet egy buzgó, jámbor s a hitélet terén igen tapasztalt papra: Hippolitra bízta, ki azután mindvégig Ágnes lelkivezetője maradt.

Ily buzgó vezetés alatt s ily jámbor környezetben, megőrizve minden rossztól, nem csoda, hogy

a jámbor leányka a lelkiélet terén a tökéletességnek mindig nagyobb fokára emelkedett. Legboldogabb volt, ha Istennel társaloghatott s midőn elméje mindinkább fejlődött, hitismeretekkel gyarapodott, ha Istenről elmélkedhetett.

Hitéletének tökéletesedését külső cselekedetekkel is kimutatta. Anyja, rokonai, környezete iránt a legnagyobb készséggel, gyengédséggel, ragaszkodással viseltetett. Legnagyobb öröme akkor volt, ha a szegények, a nagyon is sanyargatott rabszolgák közé került, kiket béketűrésre intett, hogy így érdemeket szerezzenek s kiknek nyomorát, szenvedését alamizsnálkodás által igyekezett enyhíteni azon vagyonból, melylyel Isten őt elhalmozta. Szívjósága oly nagy volt, hogy ha beteg keresztényről hallott s főleg, hogy szegény, rögtön meglátogatta, nyájas szavakkal vigasztalta, türelemre intette. Mindenütt ott volt, hol nagy volt a nélkülözés, sajtó a fájdalom, metsző a bánat, tűrhetetlen a szenvedés. Mindenütt érezték szerető szive melegét.

Emellett a szerénység, alázatosság mintaképe volt. Mindig a legegyszerűbben öltözött. Tunikája fölé felső ruhaként a divatos hosszú fehér pallát öltötte, mely szép redősen takarta termetét. A ki látta, ha nem ismerte, nem is gyanította volna, hogy Róma egyik legerősebb patricziusi családjának sarja áll előtte. Drága szövetű ruhák, csillogó kövek,

arany-ezüst ékességek, karpereczek, melyek gazdagságát elárulták volna, mind hiányoztak nála. Tudta ő igen jól, hogy Isten a szív s nem a külső ruha ékességeit nézi, s hogy Isten előtt a leg-tetszőbb drágakő a lélek, egy oly lélek, mint milyen az övé is, mely tiszta fehér, akárcsak a fehér ruha, melyet oly nagy szeretettel viselt.

Ha néha dolga akadt Rómában, mindig egyik cselédjök kíséretében ment, nyakát befödte, dús hajzatát selyem zacskóba szorította s arczára fátyolt vetett, úgy hogy csak kezei maradtak szabadon. Véigigmenve az utczákon, mindig szemlesütve járt, hogy ne kelljen látnia a fölpiperézett hiú pogány hölgyeket s ne kelljen botránkoznia a pogány ifjak szemtelen, kihívó tekintetein. Pedig még így is sokat kellett túrnie. Szerénysége feltűnt s az ifjak «mimózá»-nak nevezték el, mihez, miután kilétét megtudták, a «nomentumi» jelző járult.

E magában véve igazat mondó elnevezés nagy dicséret volt, de Ágneszt sértette, nemcsak szerénysége miatt, hanem, mert tudta, hogy gúnyból mondják. Hát még a mindenféle megjegyzések, melyek természetes és mindenkinek feltűnő szépségét illették!

— Nézzétek, mily szép, mily bájos leány! — hangzott, a merre csak megfordult.

— Hiszen ez a Grácziaék édes testvére — jegyezték meg mások.

— Maga Vénusz istennő sem lehet elragadóbb! — vélekedék egy harmadik.

— De aligha oly szégyenlős, mint ez a kicsike! — mondta reá valaki.

Prokóp mikor először meglátta, meglepetten szólt Kájuszhoz:

— Kasztorra, de csinos egy asszony!

— Nem asszony! Hát nem ismered még? Ez a «mimóza», a «nomentumi mimóza!»

Ily és hasonló otromba nyilatkozatokat kellett hallgatnia a szemérmes szűznek. A pogány asszonyok szerették s mesterséges piperével, kihívó magaviseletükkel maguk adtak ily megjegyzésekre okot, hanem egy keresztény szűzet és így Ágnes is sértették s boldog volt, ha csendes magányában anyja vagy Szabina keblére borulhatott s az ifjak szemtelen viselkedése fölött kipanaszólhatta magát.

Mennyire örült a jámbor anya, hogy leánya szive oly nemesen, lelkülete oly gyengéden fejlődik s az ő buzgalmas, fáradságos nevelése nemcsak nem vész kárba, sőt bőven termi nemes, Istennek tetsző gyümölcsseit. Legforróbb vágya volt, hogy Ágnes lemondva minden földi frigyről s így szabadon és menten minden földhöz kötő kapocstól, csakis Istennek szolgálja, neki egyedül szentelné szívét, lelkét, annak szüzi tisztaságát. Ez óhaját azonban nem közlé vele, mert nem akarta

befolyásolni elhatározásában, csak imádkozott folyton, buzgón, hévvel, hogy Isten e gondolatot érlelje leánya szívében.

S Isten meghallgatta az anya forró kérelmeit.

Ágnes egy napon, éppen születése tizenkettedik évfordulóján azzal a kérésével lépett anyja elé, hogy ő a mai nap örök, fölbonthatatlan frigyre akar lépni a magának már rég kiszemelt Jegyessel, ki őt viszont szereti hévvel, lángoló szeretettel, hiszen életét is adta érte; frigyre, melyben Jegyesének akar élni szüzen, szívvel-lélekkel, teljesen odaadón; frigyre akar lépni magának az Istennek egyszülött fiával: az Úr Jézussal.

Ah, mily boldog lőn az anya, kimondhatatlan boldog, mert legforróbb vágya teljesült.

Ágnes megtartotta eljegyzését. Fehér mennyegzői ruhába öltözött, melyre könnyen rácsatolható volt a szüzességi fátyol, melyet fölvenni akart. Homlokát a szüzesség lilium- és a forró szeretet vérpiros rózsakoszorúja övezte. Mikor az oltár elé térdelt és elrebecgte a szavakat, melyekkel örök, fölbonthatatlan szövetségre lépett Jegyesével: az Úr Jézussal és szilárdan fogadta, hogy neki ajánlja szívét, lelkét, annak minden dobbanását, érzését tisztán, szüzen, s hogy inkább meg akar halni, hogysen szeretett Jegyeséhez csak egy pillanatra is hűtlen legyen, arcán szelid pir ömlött el. S midőn

a tiszteletreméltó Hippolit kezeiből fogadta a szent titkokat s a kenyér és bor színe alatt rejlő Úr Jézust először zárta szívébe, mint mennyei Jegyesét, édes elragadtatásba merült. Gondolatai égi Jegyesénél időztek. Az isteni szeretet szemlélésébe annyira elmerült, hogy teljesen átérezte mennyei Vőlegénye jelenlétét, boldogan el-elbeszélgetett vele, mert ajkain kedves mosoly játszadozott. Meg volt róla győződve, hogy Jegyese tiszta ölelései közt megtartotta vele titokzatos egybekelését és megkapta a frigy gyűrűjét. Érezte mézédessé ajkait s rágondolt azon vércseppekre, melyeket egykoron érte ontott s melyekkel most szüzi arcát befestette.*

Olyannak tűnt föl a szűz e boldog elragadtatásában, mintha valami égből szakadt angyal volna itt e földön, ki Isten szépségének és fölségének szemléletébe van merülve, s nem ember. Szíve nemes érzései, tiszta lelke hevülete előmlött egész valóján. Arcza magasztos kifejezést nyert, szemeiben fölszállamlott lelki boldogsága tüze, ajkai vérpirosak lőnek s derűs homloka fölött a lilium- s rózsakoszorú közül kikandikáló szőke hajfürtjei a kápolnában égő gyertyafénynél gloriolának látszottak.

* Jam mel et lac ex ore ejus suscepi... et sanguis ejus ornavit genas meas. Bollandisták II. köt. 351. l.

Vajjon sejté-e e pillanatban, hogy tiszta szeretete ezen fölbonthatatlan szövetségét egykoron önvérével kell majd megpecsételnie?

VI. FEJEZET.

AZ ELSŐ VÉSZKIÁLTÁS.

Felvirradt a Prokóp tiszteletére rendezett játékok napja. Már kora reggel nagy néptömeg hullámozott az utczákon s mire a fölkelő nap kidugta ragyogó arczát Pincio hegye mögül s aranyos sugaraival elárasztotta annak csúcsáról a vidéket, a nép csak úgy szorongott-tolongott a czirkusz bejáratai előtt, hogy idejekorán alkalmas helyet kapjon. Mert nagyon élvezetesnek ígérkezett ám a mai nap. A ki ismeri az ezidőbeni nép lelkületét, csak az tudja igazán, mily feszültségben tartotta a játék.

«Panem et circenses!» — harsogott szájról-szájra.

«Kenyeret és czirkuszi játékokat!» ez volt a jelző, mely kifejezte a nép minden vágyát. S mily játékokat kívánt? Tán olyanokat, hol nemesen szórakozhatott?

Korántsem!

A Róma nyújtotta élvezetektől már annyira megcsömörlött, idegei és érzékei már annyira eltompultak, hogy oly játékok, látványosságok kellett

neki, melyek még ingerelhették. Nem a kedély, a szív és a lélek kívánt szórakozni, nem! A pogány vérszomjas szellem akart gyönyörködni. S örömét lelte oly játékokban, melyekben borzalmas kifejezést nyert a pogány szívtelenség, kegyetlenség. Minél borzasztóbbak és véresebbek, minél utálatosabbak, hajmeresztőbbek és szemérmetlenebbek voltak a látványosságok, annál jobban tapsolt nekik. Jól jegyezte meg egy higgadtan gondolkozó pogány bölcs: «Ha látod... azt a czirkuszt, a melyben a közönség legnagyobb része megjelenik, tudd meg, hogy annyi ott a bűn, a mennyi az ember».*

S a kormány, az állam?

Ez pártolta e véres látványokat s tőle telhető módon elő is segítette. Az államszerkezet ugyanis oly bomladozó állapotban volt, hogy a féktelen csőcseléket megzabolázni s a műveltebbek figyelmét a rossz állami állapotoktól elterelni, ezek megítélésétől visszatartani csakis ily ingerlő játékok rendezése által tudta. S a nép boldog volt, ha meg voltak kedvelt látványosságai.

Innen a mai nap előidézte nagy izgékonyság, izgalmas, feszült várakozás.

Míg a nép hullámozott és nagy része már a czir-

* Seneca: «De ira». Cap. 8.

kusz körül tolongott, addig a versenyzők, birkózók, vívók, küzdők, egyszóval a szereplők hatalmas menetet alkotva vonultak át az utcákon, víg trombitaharsogással csődítve a népet azon játékokra, melyeket a város főprefektusa nemrég hazakerkezett fiának: Prokópnak tiszteletére rendez.

A menet elején patriczius ifjak haladtak, két csoportba osztva, gyalog és lóháton. Mindegyik csoport élén vörös tunikába öltözött fegyveres tánczolt. Ezek után jöttek a versenyzők kettős és négyes fogataikon, fuvolások és cziterásokból alkotott zenekartól környezve. Mögöttük lépdelték a mai nap áldozatai, a mord és elszántképű gladiátorok, a nehéz fegyverzetű harcosok, kik csak derekukon viseltek egy darab ruhát, hogy erős izmaik annál szembetűnőbbek legyenek. A gladiátorokat sziléneket ábrázoló, virágfüzerekkel diszített ruhába öltözött karénekesek kísérték; ezek nyomában pedig kecskebőrbe bújt bozontos fejű szatir tánczosok utánozták és tették nevetségtárgyává az előtánczosok és karénekesek mozdulatait.* Ezek közepette két rabszolga kis kocsit huzott, melyen lelánczolva és a járó-kelők szemléletére kitéve ott ült Tertilla szeszélyes boszujának kielégítésére kiszemelt áldozata, az atléta természetű Germánusz Áper. Kidül-

* Pasteiner-Geréb: «Római világ». 218. l.

ledt szemei vadul forogtak üregeikben s hatalmas idegei szinte szakadásig feszültek a benne forrongó dühtől. A menetet újabb zenekar rekesztette be. Közben-közben egy tarkán öltözött lovasifjú fürge paripáján majd itt, majd ott termett, rendezgetve a csoportokat s minden tágasabb téren, melyen összejött a menetet bámészkodva váró nép, miután általános csendre jelt adott, harsány hangon a következőket kiáltotta:

— Római polgárok! A már régóta hirdetett öröm és diadaljátékok ma fognak megtartatni. A város főprefektusa, Szimfrónián adja azokat s legelőkelőbb patriczius ifjaink rendezik az ő fiának, az afrikai táborozásból és harczokból oly sok év multán dicsőséggel visszatért Prokópnak tiszteletére. Csakis irántatok való kegyének különösen kitüntető jeléül vehetitek, hogy ötven pár edzett gladiátort állít a porondra, kik a ti mulattatástokra fogják egymást késelni. A játékok mindenestre legérdekesebb jelenete magának Prokópnak részvétele lesz, ki nem ugyan mint küzdő lép föl, hiszen a fegyverforgatásban a harczytéren kimutatott vitézségét egykoron a költők fogják megénekelni, de részt vesz a kocsiversenyben, hogy a futtatásban való ügyességét bemutassa. A verseny kimenetele iránt az érdeklődést minden bizonynyal fokozni fogja az a körülmény, hogy a nyerőnek egy igen szép és

értékes kocsi jut, melyet a Juvencziusok dicső sarja : Tertilla ajánlott föl. Ugyane hölgy, ki a római népnek már több játék rendezésével szerzett örömet, most sem feledkezett meg rólatok, római polgárok s a játékok érdekességének emelésére és a ti mulattatástokra átadta egyik rabszolgáját. Látjátok azt a vadtekintetű germánt ott a kis kocsiban a szatirok között? A nyomorult meg akarta fojtani úrnőjét. Azért ma medvével kell viaskodnia. Jöjjetek hát minél többen, hogy nagyszámú részvételek is fokozza azon ünnepségeket, melyeket dicső prefektusunk fiának rendez!

Megszólaltak a harsonák s a nép nagy örömrivalgásba tört ki. Hol a prefektust, hol Prokópot, hol meg Tertillát éltette.

A menet azután tovább ment, a nép pedig a czirkusz felé tartott.

Tertilla, ki nagy izgatottság közt várta a mai napot, jókedvvel öltözött, örülve, hogy még az idő is kedvez. Már a játéknap előestéjén római házába ment át a nyaralóból, hogy annál kényelmesebben készüljön. Reggel, miután végignézte a háza előtt elvonuló toborzó-menetet és hallotta a hirnök dicsőítő kikiáltását, a nép üdv- s éljenrivalgását, jóleső büszkeséggel kezdett készülni.

Ügyes rabnői haját teli szórták tömjénporral s miután ráadták czitromszinű felsőruháját, mely

bódító bakkarisszel volt meglocsolva, derekát drágaköves széles ezüst övvel szorították át és meztelen maradt karjait illatos paflagoniai menthével öntötték le. Lábaira gyöngyös szandálokat húztak, míg nyakára igen értékes gyöngyfűzért függesztettek. Mikor készen volt, kiment a folyosóra, hol színes köpenyekbe burkolt négy erőteljes rabszolga által hordozott lektikába ült. A puha vánkosokon midőn végignyújtózkodott, a rabszolgák kivitték s míg két rab előtte lépdelt, hogy, ha netán szükséges volna, a nép közt utat törjön, két mellette haladó rabnő pávatollakból készült napernyőt tartott följe. Mögötte szintén két rabszolga ment, kik drága szőnyeget, vánkosokat s egy nagyobb fajta kosárban mindenféle csemegét, nyalánkságokat vittek.

Tertilla a szomszéd utczában eléjeérkező udvarlóiival találkozott. Az ifjak midőn a leghízelgőbb módon üdvözölték, a velők jövő fölbérelt csöcselék körülfogta a lektikát és az ifjak dicsőítő üdvkiáltásait harsogva utána kiáltotta. Tertilla bájos mosolylyal és kecses fejhajtással köszöngette környezete üdvkiáltásait, végtelenül örvendve, hogy ily ünnepelten és diadallal kísérték a czirkuszba.

A nép ekkor már rég elfoglalta helyét és most már csakis a patricziusok, a hivatalnokok és fölpiperézett hölgyek érkeztek, méltóságuknak megfelelő kísérettel.

A czirkusz három emeletből állott. Az ülőhelyek lépcsőzetesen emelkedtek egymás fölé, hatalmas oválgűrüként fogva át a porondot. Az alsók kőből, a felsőbbek kemény fából voltak, de mind igen kényelmesek és szélesek, úgy hogy a patricziusok és a jobbmódú polgárok a magukkal hozott szőnyegeket kiteríthették és azokon kényelmesen végigdőlve nézhették a néha bizony nagyon soká tartó játékokat.

Tertilla az ifjak kíséretében helyére tartott. A rabszolgák föltűnő nagy biborszőnyeget terítettek le, elejére három szidoni biborvánkost helyezve. Tertilla a középsőn foglalt helyet s míg rabszolgái hátravonultak s csakis egyik rabnője maradt mellette, hogy legyezőjével néha-néha friss szellőt idézzon elő, udvarlóihoz fordulva mondá:

— E két vánkoss egyideig elfoglalatlan marad. Meglátom, ki érdemli meg. Ma szigorú leszek kegyeim osztogatásában.

— Vénusz kegyelte, Tertilla, boldogok vagyunk, hogy csak egy csücskén is állhatunk azon szőnyegnek, melyet elfoglalsz — felelték az ifjak.

— Kasztorra mondom, úgy van. Mert habár messzi van is a nap és reánk eső sugara mégis jól esik, éppen oly jóleső és boldogító érzés fog el, ha szemed bájos tekintete néha-néha, habár messzebb-ről is, de reám téved — bókolt egyikök.

— Vajjon a versenyben résztvevő barátaim: Prokóp és Kornéliusz annyira el vannak foglalva fogataik mellett, hogy még csak egy pillanatra sem jöhetnek ide? — szóló Tertilla duzzogva a fölött, hogy Prokóp feléje se néz, nem is igen figyelve az ifjak hizelgő bókjaira.

— Prokópot ma még egyikünk sem látta — viszonzá Kájusz. — Csakis versenyfogatával van elfoglalva. Komoly pillanat előtt áll. Tán érzi, hogy jövőjére, jövő terveire nagy befolyással lesz, hogy az ő tiszteletére rendelt játékokon, melyekre Róma színe-java egybegyűlt, az ő saját versenye győzelmével, avagy veszteségével fog-e végződni?

— Hogy veszteségével, az bizonyos — szóló közbe szomszédja — hisz Kornéliusz kijelentette nemes Tertillánk nyaralójában, hogy neki kell a díj gyanánt kitűzött kocsit megnyernie.

— Láttam a köpczöst ma reggel, de savanyú arcza után ítélve tán nagyon is bánja dicsekvő kijelentéseit — vetette oda egy másik.

— Tán azért nem mer idejönni. Restelkedik a köpczös — jegyezte meg egy harmadik.

— Ne emlegessétek a farkast, mert már itt is van — mondá nevetve a legszélén álló.

Csakugyan a köpczös Kornéliusz közeledett, a versenyzők zöld és kék színű ruhájába öltözötten.

— Légy üdvöz, nemes Tertilla, életem vezér-

csillaga. Mint hű rabszolgád tiszteletemet jövők tenni és legmélyebb hódolatomat kifejezni, mielőtt a nagy versenyt megkezdjük — mondá kezét csókolva. — Ah, mily boldogító a tudat, hogy szemeid ragyogó tekintete a verseny alatt engem fog kísérni. Mily erőt fog ez adni és bátorságot!

— Vigyázz, köpczös, hogy isteni úrnőnk tüzes tekintete meg ne szédítsen és a gyeplőt valahogy félre ne rántsd! — szólt hozzá az ifjak egyike.

— Ne zavarjátok szegényt; most hidegvérre van szüksége — szakítá félbe Tertilla, majd kötekedve folytatá: — Csak nyugalom, Kornéliusom! a nyugalom már nagy előny! S azután nézd, ha levered társaidat, mit el is várok tőled, itt mellettem fogsz ülni. E helyet egyenesen számodra tartom föl. Mily irigyelt leszel egyszerre!

— No már csak szedd össze magad! — lökte meg szomszédja. — Savanyú arczod nem is sejteti benned a nap hőjét!

— Ah, e kegy! Tertilla, e kegy zavarba hoz! — dadogta Kornéliusz. — Melletted ülhetek, midőn minden szem reám lesz irányozva, mint a kocsi-verseny győztésére?! Minek is mondtad előre? Most elkápráz kegyességed s veszélyezteteti győzelmemet.

— Ahá, ahá, te tömböcz! Már alábbhagyod! — nevetett föl Kájusz. — Mondd inkább őszintén,

hogy csak a szád járt és érzed a kocsizásban való ügyetlenségedet.

— Köpczös, nem itt fogsz ülni, de a porondon fogsz végiggurulni s a földön való hentergetésben nyered meg a díjat: a jelenlevők kacaját — gúnyolódott egy másik.

Kornéliusz zavara nőttön-nőtt. Tertilla jóízűeket kacagott s a kegyeiért versengő ifjak csipkedéseikkel álltak boszut társukon, ki a legutolsó nyaralói fogadtatásnál csakis szószátyársága révén részesült az ő rovásukra Tertilla részéről oly nagy kitüntetésben.

A czirkuszoszolgák ezalatt nárdusillatú harmatot csepegtettek a népre s míg a küzdőteret aranyporral, addig a futtatási részt finom fehér homokkal hintették be.

A czirkusz versenypályája ugyanis két részből állott. A nézőtér legalsó lépcsője körül közép-magas válaszfal emelkedett, mely az oválalakú porondot választotta el a közönségtől. E külső fal mellett a tojásalak belsejében történtek a kocsiversenyek. Mivel azonban a czirkuszban más játékokat is előadtak,* a tojás-alakú pálya kellő közepén szintén fallal elkerített körönd volt.

A kikiáltó jelenté, hogy a játék kezdetét veszi.

* L. Geréb—Pasteiner i. m. 222. l.

Patriczius ifjak, nemes leventék foglalták el a köröndöt és bemutatták ijazásban, lándzsahajításban, érczkarika lökésben és fölfogásában, majd ökölvívásban és birkózásban való ügyességüket. A nézők közt tán csakis a szereplő ifjak szülei, ismerősei mutattak némi érdeklődést. A többiek másról tárgyaltak; csak akkor hangzott föl némi taps, midőn egy ifjú két lovat vezetett be s vágatás közben nagy ügyesen egyikről a másik hátára pattant. Hogy e némileg unalmas játékok alatt a nézők vidámabb hangulatra derítessenek, közbe-közbe bohóczok jelentek meg, nevetséges taglejtéseikkel és humoros párbeszédeikkel neveltetve a közönséget.

A kikiáltó a kocsiverseny megkezdését hirdeté.

A nézők várakozással tekintettek a főkapu fölötti erkélyre, hol a versenybíróság elnöke volt, ki a jelt szokta adni a verseny megkezdésére. A czirkuszoszolgák elfoglalták a pálya főátlójának megfelelő irányában a kis köröndön kívül levő oszlopokat. Ezek tetején egy-egy kőlap nyugodott, melyek egyikén ezüstből készült hálak, delfinek feküdtek, a másikon pedig hét márványgolyó volt s a szolgák mindannyiszor leemelték egyet-egyet, valahányszor a versenykocsi megfutotta a pályát.

A versenybíró megadta a jelt. Fehér kendőt dobott le az erkélyről, mire megszólalt a zene,

megnyíltak a sorompók és előrobogtak a kettősfogatú versenykocsik s jobbfelől indulva igyekeztek a pályát megkerülni. Az volt a nyertes, a ki a pálya hétszeri megfutása után elsőnek érkezett a megnyílt sorompók előtt, a talaj homokja szerint fehér, vagy fekete krétával megjelölt határvonalhoz. A pálya hétszeri megkerülése nem volt oly könnyű dolog, mint a hogy az látszott. A versenyzőknek ugyanis vágztatás közben hol a gyeplőket kellett elengedniök, hol kocsijukból leugorva utána szaladni s reáugrani, közbe-közbe a közönség tetszést, avagy gúnyt nyilvánító morájától bokrosodó paripákat csitítani, miközben sok bal eset fenyegette őket, főleg az oválalakú pálya két szemben levő kanyarulatánál elhelyezett úgynevezett célószlopoknál, melyeket összesen tizennégy-szer kellett megkerülniök. A ki ügyetlen volt a gyeplőkezelésben, avagy könnyen fölindult a széldületes vágztatástól, könnyen kifordulhatott, vagy a hirtelen kanyarodásnál neki menve a mellette vágtható kocsinak, darabokra zuzathatta a magát.

Mikor versenyzőink, összesen négyen, kiiramodtak a pályára, síri csend lett. Csak néha tört ki a tetszés moraja, ha egy-egy ügyességét mutatta be a versenyzők némelyike.

Az első három fordulót egyformán tették meg, csak a célószlopnál érte Kornéliuszt ügyetlen

gyeplőkezelésének szomorú, a körülményekhez képest azonban elég szerencsés kimenetelű következménye. Kocsija tengelye beleütközött szomszédja kocsijának kerekébe, a lökéstől a czéloszlophoz ütdőtt és ő kirepült. Szerencse, hogy a gyeplők nem voltak kezei köré csavarva s így elereszhette őket, máskülönben tova vágató paripái a fővényen végighurczolták volna.

A nézők feszülten nézték, mi fog történni, mert a szilajon száguldó szabadon eresztett paripák egy rézsut ugrással a versenyzők közé rántották a kocsit, nagy zür-zavart okozva. A futás néhány percze meg volt akasztva. Prokóp megállító lihegő paripáit s ügyes ugrással Kornéliusz paripáinál teremve, erős lökessel visszarántotta őket, átadta az elősiető czirkuszszolgáknak s ezáltal szabaddá tette a pályát. Ezzel sok időt vesztett s két társa oly előnyt nyert, hogy még a következő czéloszlopnál sem volt képes őket beérni.

A nézők közt a méltatlankodás moraja futott végig. A két másik versenyző ugyanis a játék szabályai ellen nemcsak hogy a lovak megfékezésével bibelődő Prokópnak nem segédkeztek, de őt be sem várták, sőt az ő elfoglaltságát fölhasználva, nagy előnyt igyekeztek elnyerni. Tertilla idegesen harapott ajkába; azt hitte, Prokóp veszve van.

Pedig nem így történt.

Prokóp látva versenytársai csalfaságát, szabadon ereszté a gyeplőket, paripái fölött megpattogtatta ostorát s leküzdvé első fölindulását, szeliden szólítá neveiket. A nemes párák mintha fölértették volna gazdájuk helyzetét, hatalmasat fújtak, hogy orrlyukaik szinte kidagadtak s repültek, hogy lábuk alig érte a földet.

A czirkusz nemsokára rengett a tetszésnyilvánításoktól.

Az előbb még méltatlankodó nézők hatalmasan tapsoltak.

Prokóp a pálya ötödszöri megfutásánál elérte társait, kik pedig hol szóval, hol ostorcsapással ugyancsak biztatták száguldó paripáikat, hogy a nyertelőnyt megtarthassák. Éppen ez okozta veszteséget. Mikor tizenkettedszer fordultak meg a céloszlop körül, az egyik túlcsigázott lovaival képtelen a további versenyre, kénytelen volt kiállni.

Ketten maradtak. Prokóp és egyik társa.

Hátra volt a pálya hetedszeri megfutása.

Egy tojás s egy delfin volt az oszlopokon. Tehát még két céloszlop fordulat s azután ki előbb lesz a határvonalnál, az lesz a győztes.

A nézők mindenfelől feszült várakozással lesték az eredményt. Minden padon mozdulatlanul hajoltak előre.

Levették az utolsó tojást is, csak a delfin maradt

meg. Meg volt tehát a tizenharmadik czéloszlop fordulat is; még egy volt hátra s a határvonal elérése.

Ki lesz a győztes?

Még kétséges. Egyformán haladtak a czéloszlop felé.

Prokóp ügyes versenytársra akadt, de ismerte emberét. Láta, hogy paripái végső erőlködésökben vágtatnak és csakis az ostor önti beléjük az erőt; látta azt is, hogy társa higgadtan kezeli a gyeplőt s nem engedi az izgalmat magán uralomra jönni.

Számító lévén, erre építé tervét.

Közeledtek a czéloszlophoz, melyet utoljára kellett megkerülniök. Vadul száguldtak feléje.

— No mi lesz? Ki lesz a győztes? E kérdés ült minden arczon.

— Társam higgadt, számolnia kell a körülményekkel — gondolja Prokóp — s nekieresztve a gyeplőket, midőn társa már-már kanyarodni készül, merész rézsutvágatással elébe vág, elvágja útját s igen nagy ügyességet és a kezelőtől nagyfokú önuralmat föltételező gyeplőkezeléssel kanyarodik a czéloszlop felé.

Prokóp merész számítása, ha ideges és fejét hamar elveszítő versenytárssal van dolga, szomorú következményű csütörtököt mondhatott volna, ez

egyszer azonban sikerült. Az ifjú látva, hogy Prokóp elvágja útját, hogy a kétes kimenetelű összeütközéstől megmenekedjék, erős húzással visszarántotta lovait s midőn ismét megindította, Prokóp utoljára is megkerülve a céloszlopot, a közönség egetverő tapsai közt a határvonal felé vágatott.

— Éljen Prokóp! Éljen Szimfrónián, kinek így fia van! Éljen a győztes! Lássuk a nyertest! Ide Prokóp — hangzott innen is, onnan is s a láрма folyton nőtt. A nép fölemelkedett, kiabált és a prefektus iránti hizelgésből sivalkodva éltette fiát. A hölgyek kendőiket lobogtatták. Prokóp pedig lassan körülkocsizott és mindenfelé mélyen hajlongva köszönte az ovációkat.

Megszóltak a harsonák és a nép lecsendesedett. Prokóp a versenybírói erkély elé tartott. A versenybíró leszállt és dicsbeszéd kíséretében átadta neki győzelme jutalmát: a Tertilla által följánlott díszkocsit. Prokóp az ismét megszólaló harsonák hangjai mellett vette át győzelme jutalmát. A nép újra éljenzésbe tört ki s kisebb-nagyobb csoportok verődtek össze, a verseny esélyeit meghányva-vetve maguk közt.

A játékok első része véget ért.

A nézők elhelyezkedtek s a magukkal hozott élelmiszereket kezdték fogyasztani. Az élelmes csaplárosok rabszolgáik által hús italokat kínáltak.

S míg a nézők így ettek és ittak és a történetek fölött vitatkoztak, a czirkuszoszolgák kifeszítették a czirkusz szabad mennyezete fölött a második lepedőt, veláriumot is, mert a delelő pontját meghaladó nap meleg tűzése ellen a már kifeszített csekélynek bizonyult.

Tertilla öröme nagy volt, hogy Prokóp lőn a nyertes. Magához inté rabszolgáját és elrendelte a hozott nyalánkságok kibontását. Sokat élcelődtek Kornéliusz kudarczán, de Tertilla jókedve csakhamar lohadni kezdett. Boszantotta, hogy Prokóp még most sem teszi tiszteletét.

A rabszolga odahozta az ezüstitálra rakott csemegét: a mézzel és mákkal készített mogyorópölyüket, sziriai datolyákat és granátalma sajtot, rostélyon sütött velőkolbászt és más egyéb nyalánkságokat. Az ifjak, dicsérve szakácsa ügyességét, fogyasztották az ingyenes falatokat.

— Jó a nap hőse! — kiáltá egyszerre egyikök, a feléjük tartó Prokópra mutatva.

— Éljen, éljen! — fogadták a többiek, míg Tertilla mosolyogva mondá:

— Jaj de büszke lett a győztes! Barátnéját ne is ismeri már. Pedig egész idő alatt csak reád gondoltam és biztos győzedelmed érzetében e helyet számodra tartottam föl — mutatott a bíborvánkosra.

— Köszönöm kegyességedet, nemes Tertilla — viszonzá a most sokaktól irigyelt ifjú — de ne neheztelj, hogy csak ily későn jövök tiszteletemet tenni. A verseny előtt azért nem jöhettem, mert paripáim igen nyugtalanok lettek volna, ha végig mellettök nem maradok és simogatással, czirogatással nem csitítom őket. Most meg, hogy isteneink kegyéből győztes lettem, rokonaim, közeli ismerőseim úgy lefőgtak szerencsekívánataikkal, hogy alig tudtam hozzád sietni, hogy igazán pompás jutalomajándékodat megköszönjem. Mily boldog vagyok, hogy ily szép emléket bírhatok tőled!

Tertilla, ki nem tudta, hogy az ifjú szavait őszintéknek tartsa-e, avagy csak semmitéő bókna, zavarában erőltetett mosolylyal mondá:

— Csak a tudat, hogy az nyerte meg a kocsit, kinek szántam, tesz engedékenynyé és feledteti velem mulasztásodat. Reménylem, ezentúl figyelmesebb leszel. Szolgálhatok egy kis édességgel, avagy süttött velőkolbászt parancsolsz? Nagy kitüntetés reám nézve, hogy annak szolgálhatok, kit mint győztest egész Róma emleget. Tán még ebből a datolyából?

— Köszönöm, elég a kolbász. Igazán izletes. Ugyis sietnem kell!

— No, no, csak ne olyan gyorsan. Így hazud-

tolnád meg reményemet?! Vajjon ki von el ismét innen? — szólt Tertilla ujjával fenyegetve.

— Atyám óhaja, hogy mellette legyenek — felelte Prokóp.

— Már megint a prefektus! — gondolta a hölgy, boszankodásában hevesen törve föl a kezében tartott pávatojást és izelve annak tartalmát.*

— Ha nincs benne egy kis páva, én is kérnék egyet — szólalt meg ekkor egy hang. Kornéliusz volt, ki kudarcza után ezt tartotta legjobb bevezetésnek, hogy Tertilla és társai körébe léphessen.

— Látszik, hogy fejed búbjára estél — nevetett az ifjak egyike.

— Még nagyobb bolondságokkal fog minket vidítani, mint eddig tette — jegyzé meg Kájusz.

— Ne bántsátok! — mondá Tertilla. — Megérdemelné, hogy megéljenezzük, mert ő a nap valódi hőse!

— Igaz, igen, ő a hős, az első nyertes! Éljen Kornéliusz! — kacagtak az ifjak.

— Első nyertes a bukfenczezésben! Ugy-e Kornéliusz? — kérde Prokóp.

— Könnyű beszélni, Prokóp barátom, de tenni, tenni... Próbáld meg, a mit én tettem! — viszonzá Kornéliusz.

* A pávatojás a rómaiak kedvencz eledele volt. V. ö. Cantu. V. k. 653. l.

— Jól beszélsz Kornéliuszom — nevetett Tertilla. — Ezennel a bukfenczek nagymesterévé nevezlek ki. Adjatok neki egy pávatojást. Most pedig ülj ide mellém: Prokóp, te meg jobbmra, hadd üljek a két győztes között.

— Köszönöm kegyességedet, Tertilla, azonban végtelenül sajnálom, hogy el nem fogadhatom. Mondtam, sietnem kell. Látod a patriczius családokat atyám körül, mind egy-két szót akar váltani s atyám int. Megyek! Isteneink legyenek veled! — szólt az ifjú és távozott. Tertilla összeharapta ajkait s úgy tekintett a prefektus helye felé. Valami súgta neki, hogy Szimfrónián keze húzza keresztül az ő számításait.

A czirkuszsolgák ezalatt rendbehozták a kis köröndöt. Friss porral hintették föl.

A kikiáltó a gladiátorok küzdelmét jelenté.

Jöttek a gladiátorok. Vivómesterük — egy óriás termetű alak — vezette őket. A nézők tekintete állatias gyönyörrel szegződik hatalmas izmaikra s bírálgatólag méri testállásukat, mozdulataikat.

A gladiátorok ugyanis külön e célra létesült iskolában lettek a fegyverforgatásra edzve, kiképezve. Rendesen halálra ítélt rabszolgákból, hadifoglyokból, gonosztevőkből lettek kiválogatva és a császár vagy az állam költségére képeztettek; voltak azonban olyanok is, kik pénzért önként jelent-

keztek. A vívómester öltönye rövid vérvörös tunika, feje, lábai mezitelenek. A gladiátorok pedig rövid kis nadrágot viseltek, úgy, hogy még széles mellük is meztelen maradt. S míg a vívómester csak hosszú pálczát hordozott, melylyel a küzdők helyeit szokta a porondon kijelölni, a gladiátorok kardot és az egymás ellen küzdő pártok szerint kerek, avagy négyszögű hajlott pajzsot hordtak. Az ember mosolyogni hajlandó, ha a mai korra gondolva olvassa ez esztelenségeket, de e mosoly szánalmas bánattá változik, ha átérzi, mily romlottnak kellett ennek a társadalomnak lenni, hogy elfajult embereit csakis embertársainak egymással való küzdelme, véres tusája volt képes gyönyörködtetni.

A római nép mosolygott, de nem szánakozott. A gladiátorok úgy sem emberek, hanem az ő mulattatására rendelt játékeszközök.

A marczona alakok végigmentek az oválalakú külső fal mellett, hogy megbámultassák hatalmas természetüket s miután a császárnak ez egyszer üres páholya előtt elmondták a szokásos bucsúszavakat: «Ave Caesar, morituri te salutant»,* a kis köröndbe vonultak.

A vívómester kijelölve minden egyes helyét, a bemutató viadal tompa fegyverekkel kezdődött,

* «Üdvözlégly czézár ; a halni készülőök üdvözlnek téged.»

hogy a harcosok ügyessége kitűnjék. Huszonöt ember harczolt huszonöt ellen. Szép látvány, de nem idegengerlő. A népnek pedig ilyen kell s a viadalnak e miatt csakhamar vége szakadt.

Rövid pihenés után a vívómester parancsszavára a gladiátorok fegyvereikhez: a kétélű kurta kardokhoz nyúlnak. A nép állatias gyönyörtől villogó szemmel mérlegeli, ki lesz a győztes? A kerek paizsosok-e, avagy a négyszögűek? S míg a nézők tanakodnak, a küzdők elhelyezkednek; haragos, elfojtott dühösséget eláruló tekinteteket vetnek a népre, melynek gyönyörködtetésére kell véreket ontaniok s meghalniok.

A megadott jelre fölvillogtak a kardok; a csapások egymást érték. A nézők kiáltásai, a kapott sebek fokozták az indulat hevesességét, úgy, hogy míg kezdetben szabály szerint harczoltak — most általános zür-zavar keletkezett. A vér látása, a kapott sebek okozta fájdalom kiölte a gladiátorokból még azt a csepp emberi érzést is, mely eddig durva szivők mélyén honolt. Egy sem nézte, hogy egy órával azelőtt még jó czimborák voltak — vérszomjas vadállatokká változtak, kik velük született ösztönüket követve, ellenfelüket mindenáron letiporni akarták, hogy saját életüket megmentsek.

A nép szorongással lesi a küzdelmet. A sebek, a vér látása, a letiprottak halálhörgésének, vad

káromlásának hallása csak fokozza jókedvét. Biztatásának, tetszésének, avagy a gyengeség és gyávaság fölött megvetésének, nemtetszésének hangos kiáltásokban ad kifejezést.

A gladiátorok sorai mindinkább ritkultak. Végtére hárman maradtak. Egy kerekpaizsos s két ellenfele. Mind sebekkel voltak terhelve. A küzdelem kétes volt, a nép véleménye megoszlott.

A kerekpaizsos kétségbeejtő helyzetében hevesen támadt egyik ellenfelére, úgy, hogy ez meghátrált. Ezalatt a másik feléje sujtott. A kerekpaizsos hátraugrott s míg így ellenfele vágása célzévesztett lőn, macskaügyességgel előre ugorva, ennek bordái közé mélyeszté kardját.

Ketten maradtak. A nép tombolt, szinte őrjöngött.

Az életben maradt kockapaizsos fölhasználva a kerekpaizsos meghajlott helyzetét, a mint kardját ellenfele bordái közt megforgatá, reá támadt. Ez azonban villámgyorsan fölemelkedett, miközben háta fölött emelt pajzsával ellenfele sujtó karját fellökte s a maga kardjával lefelé sujtva, átvágta lábszárai inait.

Éles jalkiáltással rogyott össze a kockapaizsos. A győző eldobva paizsát, reá térdelt, baljával lefogta kardot tartó kezét s fegyveres jobbát fölemelve várakozott a nép ítéletére. Kötelessége volt,

ha a legyőzött esdőleg tárta ki ujjait s a nép ítéletéhez fordult.

A népnek ugyanis joga van ilyenkor kegyelmezni a legyőzöttnak, vagy se.

— Ketten voltak egy ellen — harsogá a nép — s ez előnyét nem tudta kihasználni. Haljon meg az ügyetlen s a győző hadd tegye teljessé győzelmét!

Összeszorítja markát s a szabadon maradt hüvelykujját a győző felé fordítja. Egy kendő sem lobbogott, tehát nincs irgalom.

A kerekpaizsos hidegvérrel mélyeszté vasát társa mellébe. Azután fölkel és a nép diadalkiáltásai közt Szimfrónián elé járult, kinek kezéből átvette a győzők zsákmányát: egy pálmaágot és egy masztix koszorút.

A nézők még a véres látvány okozta gyönyörben úsztak, midőn a kikiáltó megfújván harsonáját, a játékok utolsó látványosságát: Germánusz Ápernek a medvével való viaskodását jelzé.

Emerenciána atyját ugyanazon kocsin hozták a kis köröndbe, melyen körülhordozták. Vadul tekintett szét a nézőközönségen. Elfojtott dühében oly erővel vágta fogait ajkaiba, hogy szinte véresre harapta azokat. S mikor kezeit föloldották, hirtelenében akkorát vágott a mellette álló czirkuszszoiga nyaka közé, hogy ez menten végiggurult a porondon.

A nézők harsogó hahotába törtek, mi Germánuszt még inkább boszantotta. Azt tudta, hogy meg kell halnia, mert bármily erős, az éheztetett medve nyers erejével nem fog tudni kikezdeni. S mi az a gyenge fakard, melyet kezébe nyomtak, hogy védekezzék? Csak gúny és nevetségtétele azon embernek, ki szörnyű halálpercei előtt áll.

Eddig arra volt határozva, hogy védekezni fog, hátha győztesen kerül ki? Nejére s gyermekére való emlékezése a küzdelem hevében tán fokozta volna erejét, aczélozta izmait; hanem most, mikor a hahotázó tömeget nézte és látta azokat a sóvárgó tekinteteket, melyek oly gyönyörítasan szegződtek minden oldalról reá a véres, de a nézőkre nézve ingerlő és mulattató küzdelemre várakozó férfiura: más gondolat érlelődött meg benne.

Kétségbeejtő dulakodásával mulattassa a népet, midőn érte neje és a kis Emerenciána véres, kétségbeejtő könyeket hullatnak s ő maga végig-szenvedi a nagy borzalmakat, hogy a medve karmai alatt meghaljon? S föltéve, hogy győző lesz, ugyan mily sebek árán, mily kínok végigszenvedése által? S azután is mi lesz? Csak rabszolga marad, Tertilla szeszélyének rabja! Hát nem jobb a halál a lassú kínlódásnál?!

Igen, a halált választja, de halálában nem gyönyörködik majd a nép. Meghal, ha már meg kell

halnia, azonban gyorsan hal meg, minden kínlódás nélkül. S még föl is kaczagott, hátborsóztatóan, vérfagyasztólag, de föl kaczagott, mert durva, pogány lelkének megtetszett az a gondolat, hogy a halál-küzdelmében gyönyörködni akaró népet azért sem fogja mulattatni! Mikor lábait is szabaddá tették, odaugrott az egyik szolgálóhoz, ki az állatok körül foglalatoskodott, kirántotta rövid kis kardját — melyet a szolgálak azért viseltek, hogy magukat az őrizetükre bízott fenevadak netáni támadásai ellen megvédjék — s azzal elmetszette nyakát.

Borzalommal vegyest meglepetéskiáltás zúgott föl a czirkuszban, de csak egy pillanatra. Hirtelen némaság támadt, a nézőket a czirkuszba érkező, porral fődött lovas futár kötötte le, ki egyenesen a prefektus elé tartott, kinek néhány szó kíséretében egy pergamenttekercset nyújtott.

Kíváncsian lesték, mi lehet az írásban. A prefektus fölindult és pár szót szólt környezetéhez, majd tovább olvasott. Lassan-lassan e szó terjedt szét a czirkuszban: A keresztények! — A keresztények!

A várakozás általános lön; a keletkező és terjedő hírek csak fokozták.

— A keresztények meg akarták ölni a császárt! — suttogetta a hír.

— Fölgyújtották Diokleczián palotáját! — jött a másik ujdonság.

A kedélyek izgatottak lettek. A prefektus beszélni kezdett a futárral. S a hírek ismét szállingóztak:

— A császár nagynehezen menekült!

— Nikomediában már le is rontatta a keresztény templomokat!

— Kiderült, hogy környezete keresztény és meg akarták ölni!

A véres játékoktól ingerült tömegre olaj voltak e hírek. Heves mozgolódás támadt; gyalázó kifakadások a keresztények ellen s mire oszladozni kezdett a nép, kitört e soká elfojtva lappangó vágy:

— Éljen Diokleczián! Éljen a császár!

— Fenevadak elé a keresztényekkel! Oroszlánok elé!

VII. FEJEZET.

MEGNYUGVÁS.

A vörhenyes napkorong erősen kezdett hanyatlani. Aranyos ragyogásukat veszítő sugarai fakóra festették Rómának esthomályba merülő kimagaslóbb pontjait és a Pincio-hegy zöldelő píneás ormát. A szemhatár alján megállapodott, hogy rövid búcsúpillantást vessen az elterülő vidékre, azután pislogatni kezdett, mint a hogy a bóbiskoló ember

szempillája szokta tenni... Osszehúzta sugarait s eltűnt a látóhatárról, hogy ne lássa a várost, mely miután egész nap véres látványokban gyönyörködött, a pirosuló vértől megittasodva, nagy, véres események szárait kezdte gubozni.

Míg a természet hosszú pihenésre készült, a pásztorok rekedt furulyáinak nótái megszűntek, megszólaltak a nyájakat esti pihenésre összeterelő kolompok és a lég dalosai abbahagyták danáikat, vidám trilláikat, addig Rómában csak most kezdődött az igazi élet. Utcái megteltek a czirkuszból hazafelé nyüzsgő néppel; csendjét fölverte az amúgy is izgatott kedélyeknek a hírnök üzenetének, a keresztényeknek Nikomediában megindult üldözésének hangos, lármás tárgyalása.

A nomentumi villa környékén sejtelmes szürkület terjeszkedett s az uralgó csendet csakis a nyárilakhoz vezető, narancs- és granátfákkal kiültetett úton szapora léptekkel haladó hölgy lágy, a kövezeten gyengén visszhangzó lépései szakítják meg.

A hölgyben a villa keresztény szüzére: Ágnesre ismerünk. Kézében tartott virágcsokor azt árulta el, hogy napi sétáját végezte a mezőn, hazafelé irányított gyors léptei pedig azt sejtetik, hogy még az alkony beállta előtt akar honn lenni. Közbe-közbe azonban le-lehajol, hogy a táblákat határoló liliumokból, biborszínű bacchar virágokból, jaszminok-

ból, csillagalakú pathoszokból, meg a különböző iris-zvirágokból egy-kettőt letépjen magának.

A sietéstől pihegő kebelével tért kertjük fasorai közé, melyekben lassú léptekkel járkált föl-alá. Egyszerre nyájas hang riasztá föl csendes elmélyedéséből:

— Ágnesem, édes leányom, jer ide!

— Ah mamám, édesem, a szürkület miatt a lugas vadszőlője mögött nem is vettelek volna észre — kiáltá csengő kacajjal Ágnes, fölszökdelve a lugasban ülő anyjához.

— Hogy kipirultál, kedvesem! — simogatá a tisztcs matróna kebléhez simuló leányát. — Hol voltál oly soká?

— A mezőn sétáltam s oly kellemes volt a délután, hogy csakis a nap alkonyodása folytán hosszabb árnyékot vető fák térítettek hazafelé. Siettem, nehogy reám esteledjék!

— Nem csodálom, hogy a hazatérésre nem is gondoltál, mert bizony oly vonzó volt a lég, hogy magam is kikíváncsoztam..

— Jól tevéd, édes anyám! A jó levegő csak hasznára lesz amúgy is gyenge egészségednek. S azután mily jó alkalom a szabadban való tartózkodás arra, hogy szívünket a szép természet hatalmas Alkotójához emeljük.

— Igazad van, Ágnesem. A hol az értelmetlen

teremtmények is csak Isten dicsőségét hirdetik, a madárkák, a zümmögő rovarok, az illatozó növények és virágok mind, mind, szóval: maga a lelketlen természet — ott az értelemmel megáldott ember is Alkotója imádására buzdul.

— Bizony, mamám, csodálatos, hogy midőn még a legparányibb porszem is hirdeti nagy hatalmát, pogány testvéreink mégis oly elvakultak, hogy nem őt tisztelik, a hatalmas Istent, kinek mindenhatósága az egész természetben oly kézzelfogható módon nyilvánul, hanem nem létező isteneket gondolnak ki, élettelen köveket imádnak.

— Lásd, édesem, mily elvakultak azok, kik bűneik folytán Istentől elszakadtak. Még az ő igaz ismeretére sem juthatnak. Mily szomorú a botorkálás! Mennyi hálát kell nekünk adni, hogy fölnyitotta szemeinket és az üdvösség útjára vezetett.

— Nem is leszek hálátlan égi Jegyesemhez, ki teljesen magához emelt. Nézd, mamám, e virágokat is azért szedtem, hogy holnap odahelyezzem őket az áldozati oltárra, hogy szívem gyarló imáját kedvessé tegye előtte szűzi illatuk.

— Mint örvendek, hogy ily gyermekkel áldott meg a jó Isten! — suttogá a túlboldog anya, gyermekét keblére vonva és homlokon csókolva. — Szeressük őt, Ágnesem, legalább mi, kik abban a szerencsében részesültünk, hogy megismertük és

kegyes voltát oly számtalanszor éreztük. Ne bántsuk meg bűnnel soha, de soha, még gondolatban se, sőt kérleljük meg azokért is, kik égbekiáltó gonoszságai'kal bántják.

— Sétám alatt is arra gondoltam, édes anyám, mint fájhat neki a mai czirkuszjáték is, hol mások kedvéért oly sok ártatlan vére folyt.

— Hát még azok a szomorú események: testvéreink üldözése a keleti földrészeken, melyek hírére oly őrvongó öröm fogta el Róma vérszomjas pogányságát is!

— Jól értelek, anyám? Üldözik testvéreinket?

— Igen, Ágnesem!

— Istenem! Kiírtani akarják Jegyesem követőit? — riadt föl a szűz, tágranyilt szemeit anyjára szegezve.

— Fájdalom, de ez a hír érkezett — viszonzá szomorúan a matróna. — Egyik cselédünk a városban járt és azzal az ujsággal tért vissza, hogy az utczákon fölhevült csoportok járkálnak föl-alá, nagy örömmel tárgyalva a Nikomediában kitört keresztényüldözést. A keresztények állítólag fölgyújtották volna a császári palotát s a haragra gerjedt Diokleczián a római részek társcsászárához, Herkuleuszhoz is átküldte az üldözési parancsot, hogy itt is megkezdje az üldözést.

— Tehát véres napok várakoznak reánk! Jézust

nem szabad beismerni? Ah, mikor ér már véget a császárok gonoszsága? Mily boldog voltam, mióta Jézust teljesen bírtam és őt Jegyesemmé tettem azáltal, hogy magam neki egészen fölálodoztam! S most nem szabad lesz nevét hangosan kiejtenem? Anyám lesz-e annyi erőm, hogy őt a rémnapok daczára bátran beismerjem?

— Imádkozzál e kegyelemért s add át magad szent akaratának. S azután hátha csak nagyítás az egész hír? Megtudjuk; Szabinát elküldtem a városba, hogy tudja meg a valót.

— Akkor is, édes-anyám — szólt Ágnes bánatosan — ha itt ki nem tör is az üldözés, keleten testvéreinknek mégis csak sokat kell szenvedniök! Istenem, minek is engeded e kínzásokat!

— Ne kérdezd ezt tőle; tudja a mi mennyei Atyánk, mit kell neki tennie — mondá anyja. — Sokszor hallottad a szent tanításban s Hippolit is mily gyakran emlegeti, hogy a mennyek országa erőszakot szenved. A hogy a katonának is a győzelmi babérta küzdelemben kimutatott vitézséggel kell érdemeket szereznie, úgy a keresztény is az örök boldogság hazáját Istentől csak akkor kapja meg, ha azt a küzdés és megpróbáltatás helyén, e földön kiérdemli magának. A keresztény üldözések is ily megpróbáltatások, melyek a kereszténynek alkalmul szolgálnak arra, hogy magának az

eget kiérdemelje. Lásd, a kereszténynek hitében állhatatosnak kell lennie; ezt azonban csak úgy igazolja be, ha a megpróbáltatásokat kiállja. S valamint a föld csakis úgy termi meg gazdag termését, ha előbb fölszántják, úgy a lélek is csak akkor termi igazán a szilárd állhatatosság virágát, ha nagy szenvedések, fájdalmak és kínok gyökeresen keresztül-kasul hasogatják. S kell-e erre jobb alkalom a véres, kínos üldözéseknél? Azt magad is tudod, édes leányom, hogy az aranyat tisztán csak úgy kapjuk kézhez, ha előbb erős tűzben megolvasztjuk és minden salaktól megtisztítjuk, így az Úr Isten is reánk bocsátja a véres üldözéseket, hogy a lelkek ezek kínjaiból mintegy tisztító-tűzből szeplőtlen kerüljenek mennyei trónja elé.

— Jól van, anyám — szakítá félbe Ágnes, ki nagy figyelemmel hallgatta — e czélt az Úr Isten másképp is elérí. Itt van a sok kísértés, csábítás, melyek ellen folyton hadakoznunk kell. Ezekben is kimutathatjuk hitünkben való állhatatosságunkat, Istenhez való szeretetünket. Azután a sok betegség, csapás, mely ér, reánk nehezedik, nem mindmennyi megpróbáltatás, alkalom az érdemszerzésre? Mondd meg hát, mért akarja az Úr Isten az üldözéseket, melyekben annyian elvesznek, a nagy kínok folytán megtagadva Krisztust, meg hitüket? Ugyebár, hogy ez csodálatos valami?!

— Elég megpróbáltatás a földi csáb, fájdalom? Igaz, édes magzatom, sőt sok emberre nagyon is kemény megpróbáltatás. De mondd, hányan vannak, kik itt sem állhatatosak? A kísértések közt elbuknak, a fájdalom tövisei közt Isten ellen zúgolódnak és irigylük azokat, kikre a földi boldogság, békeség mulandó perczei mosolyognak. S mert ezek elbukva a megpróbáltatásban, nem érik céljukat: az örök üdvöt; hát Isten ezt a megpróbáltatást se adja? Folytonos békében éldegéljünk? Akkor mi érdemünk volna a mennyek országára? Látod, a hogy e küzdelmekben sokan, tán nagyon is sokan elvesznek, Isten eléri célját, mert a lelkek igen, de igen nagy része győz és megnyeri a pálmát, mert ne feledd, hogy Isten, ki reánk bocsátja a megpróbáltatást, segít is a küzdelemben.

— Tudom, anyám, hogy szent kegyelmét adja és egyszülött Fia saját drágalátos testével és vérével erősít minket a test, a világ csábításaival, kísértéseivel szemben. S ha oly szerencsétlenek vagyunk, hogy gyengék lettünk, avagy elestünk, újra hozzá emelhetjük szemünket. Azután a küzdelem nem is oly erős; az ima, a lelkiéberség segít. De a sok kín, fájdalom, mit a test szenved a kínszások alatt, ha a lélek szereti is Istent, azt hiszem, elviselhetetlen s előbb-utóbb megtöri a lélek erejét, úgy, hogy az megtagadja Jézust, csak ne kelljen annyit szenved-

nie. Tehet e szerencsétlen arról, hogy a kínokat el nem szenvedhette? Miért akarja Isten, hogy a keresztények csakis oly iszonyú kínok eltűrése, rettenetes halál árán ériék el az eget; oly kemény módon, melyben sokan emberi gyarlóságból el-esnek?

— Miért? Mert ezt Isten dicsősége kívánja! A szántó-vető arcza véres veritékével szántja a kemény földet s midőn a magot elveti, oly nagy madársereg lepi el a földet, hogy a szegény gazda azt hiszi, mind föleszik a magot, földe nem terem és hogy munkája, kemény fáradozása kárba veszett. S mi történik? A kalászkok nőnek, szaporodnak és százszorosan hozzák meg azt a magot, melyet a gazda elvetett, kipótolva még azt is, mit a madarak kiszedegettek. Az Úr Jézus is vérével alapította egyházát, kegyelmével és papjai buzgóságával szaporítja annak tagjait. Jönnek a császárok, a vérszomjas pogányok és irtani kezdik e szépen virágzó egyház tagjait. Sok tag elvész, megtagadja Jézust, de mily nagy az isteni Magvető öröme, midőn látja, hogy mennyi ezer, meg ezer lélek nyeri el a pálmát győztesen, dicsőségesen! Apadnak itt a földön az egyház tagjai, de szaporodnak a mennyben a vértanúk légiói s Jézus dicsősége el van érve; ha néhány lélek az ördögé is. A hadvezér is sok katonát veszít a harcban, de ez nem ok, hogy ne

küzdjön. A győzelem áldozatokat követel! S tudod még miért engedi meg a véres üldözéseket? Mert ezeknek nagy kihatása van a pogányságra. Be kell látniok a pogányoknak, hogy bármint dühöngnek is a kereszténység ellen, ez virágzik tovább s áll szilárdan, rendületlenül. Mintha minden kiontott vércsepp száz, meg száz új keresztényt teremtene. Mint csikorgatják fogaikat szégyenükben, mikor látják, hogy az általuk gyűlölt názárethi Jézus egyházán nem tudnak erőt venni, hogy Jézus mindig él, győz és uralkodik!

Eközben végleg a földre borult a szürkület fátyola. Az égen lassankint kigyultak a csillagok. A szellőnek legcsekélyebb nyoma; néma csend mindenütt; csak néha-néha hallatszott valamely bokorból egyik-másik elaludni nem tudó madárka lágy czirpelése.

A matróna bevégezvén szavait, tekintetét a derűs, csillagos égre emelte s Ágnest forrón, szenvedélylyel szívéhez szorítá, mintha csak beléje származtatni akarta volna azon gondolatokat, melyekről oly szeretettel beszélt. A szűz pedig anyja keblén nyugtatva fejét, ártatlan lelkét a hallottakkal foglalkoztatva, némán elmélyedt.

Jó ideig ültek a köröttük uralkodó méla csendben.

— Jer, gyermekem, menjünk a szobába — szólt

egyszerre az anya. — Húvösödni kezd s te tán meg is éheztlél hosszú sétád után?

Lassú léptekkel haladtak a fasorok közt a nyárilak felé. Közelébe érve, női alak jött velök szembe.

— Dicsértessék a Jézus Krisztus! — köszönté a közeledőket.

— Mindörökké! — feleltek a nők egyszerre.

— Te vagy az, Szabina? — kérdezte Ágnes anyja. — No mi hírt hozasz?

— Az egyházra nézve bizony szomorúat. Diokleczián csakugyan elrendelte a keresztények üldözését. Róma utczái tele vannak vele; a nép izgatottan tanakodik. Több kereszténnyel is találkoztam. Nyugodtak és örülnek is a közeledő megpróbáltatásoknak. Azt mondogatják, látszik, hogy szeret az Úr, mert megint reánk gondol.

— Csakugyan a keresztények gyújtották föl palotáját?

— Rómában legalább azt beszélnek. Hippolit atya azonban — kivel visszatérőben találkoztam — azt mondta, hogy az hihetetlen. A szentatyához is jött egy ember, kit Nikomédia püspöke küldött. Hippolit is a szent püspökhöz tartott, hogy utasításait vegye. Azt üzente, csak legyünk nyugodtak. Holnap istentisztelet után velünk is közli a pápa meghagyását.

— Szegény szent atya! Mily szomorúan érintették e hírek! — jegyzé meg Ágnes.

— Magam is azt hiszem — tünődött a matróna, — hogy itt más kéz lappangott s nem a keresztényeké. Mért tették volna, mikor Diokleczián nem bántotta őket!? Hiszen legnagyobb palotatisztei is keresztények!

— Igaz, Hippolit még azt is megjegyezte — szólt közbe Szabina, — hogy azon csodálkozik, hogy az üldözést nem a mi vérszomjas császáruk: Maximiánusz Herkuleusz kezdte, ki a keresztény légiót* is lemészárolta, hanem Diokleczián, ki irtózott a keresztények üldözésétől.

— Furcsa is. Azt hiszem, e gyújtogatás is azt czélozta, hogy Dioklecziánt a kereszt ellen böszíték! — mondá az úrnő.

— Majd megtudjuk holnap a valót. E pillanat-

* Maximiánusz H. mikor 286-ban Galliában hadakozott a birodalomba folyton be-betörő német törzsek ellen, átlépve a havasokat, a győzelem kiesése végett áldozatokat mutatott be az isteneknek. Azonban a seregében levő u. n. thébai legió — mely, a századost kivéve, csupa keresztényekből állott — nem akart résztvenni a bálványimadásban. Egyik tizedelés a másikat követte s midőn még sem akartak áldozni Krisztus eme hű fiai, Herkuleusz haragjában az egész légiót lemészároltatta Agaunum mellett, a helvét alpesek alatt. V. ö.: Wetzer und Welte's: «Kirchenlexikon» 7 k. Legio Thebaica 1616—17. hasáb.

ban réánk nézve fontosabb dologról szinte megfeledkeztünk volna. Szabina, mi lett Germánusz Áperrel? — kérde Ágnes.

— Ah, jobb volna erről nem is beszélni! — felelte a dajka. — Szegény Klaudia, de szomorú és kínos éjjele lesz! Az a szerencsétlen a medvével való küzdelem előtt nyakát metszette.

— Jézusom! — kiáltá a szűz ijedten. — Tehát meghalt! Maga vetett véget életének! Szerencsétlen!

— Pogány lelke bizonyára jobbnak látta az öngyilkosságot a medvével való bizonytalan kimenettelű és a mellett kínos küzdelemnél! Szegény Klaudia! Mily boldog volt abban a reményében, hogy pogány férjét egyszer csak megtéríti. Ez oda van s még e csapás, hogy erőszakkal elszakították tőle egyetlen földi támaszát! Ah! Még szeszélyességében is hogy lehet ily kegyetlen lelkű az a Juvenczius-leány! — tört ki az anya.

— Ugy-e, mamám, e vér Tertilla lelkén szárad? — kérde Ágnes. — Attól félek, hogy Klaudia nem éli túl e csapást. Hisz eddig is mint egy tébolyodott járt-kelt, úgy hatott reá a maga borzasztóságában a tudat, hogy férjének medvével kell viaskodnia! S mi lesz a kis Emerenciánából? — tette hozzá.

— Jó az Isten, édes leányom! — mondá az anya. — Azért adott együnknek többet, hogy

másokon segítsünk. Klaudiát vigasztaljuk s ha a csapás mégis sírba döntené, Emerenciána gyakrabban ájtó lehet hozzánk, Tertilla úgy sem használhatja még munkához.

— Ah! édes anyám, mily jó vagy! — kiáltott föl Ágnes. — Legalább tovább is oktathatom a keresztény hitben és Jegyesem iránti szeretetben. Csak Tertilla ne kifogásolja!

— Ad az Úr Isten útát-módot, hogy azon is segítsünk. Megveszem tőle a leányt, úgy sem veszi hasznát. Legalább egy zsenge keresztény lelket ragadok ki a pogány világból.

— Jaj de jó volna! — ujjongott Ágnes. — Egész nap vele lehetnék és testvérem gyanánt szeretném!

Ezzel a lakba tértek.

Tudjuk, hogy a nyárilak egyik tágasabb szobája a vidék keresztényeinek kápolnául szolgált.

Másnap kora reggel szokás szerint összejöttek, hogy a házi pap: Hippolit által bemutatandó szent áldozaton résztvegyenek. A nyugtalanító hírek nem zavarták őket; nyugodtan, ájtatosan, a szent titkok fölött elmélyedve imádkoztak.

— Kedves testvéreim az Úr Jézus Krisztusban — kezdé Hippolit a szent cselekvény után a jelenlevőkhöz fordulva — szomorú, sőt fájdalmas napokra ébredtünk. A pokol lakói kikeltek a bűn és sötétség örökös helyéről, hogy földi szolgálatait Krisztus

egyháza ellen ingereljük. Czélt érték; keleten az üldözés máris kitört, mint azt jól tudjátok. Már régen fenyegetett minket, hiszen jól tudjuk, hogy mikor a vérszomjas Maximiánusz Herkuleusz Dioklecziánt a keresztények üldözésére rábírní nem tudta, az egyház nem örült. Mért? Mert Diokleczián 292-ben Maximiánusz Galériuszban még gonoszabb tanácsadót választott magának. Ismertük a társcsászár kincsvágyát, kegyetlenségét, durvaságát, szemtelen büszkeségét és fenhéjazását. Gőgösségében annyira ment, hogy második Romulusz-ként Mars hadisten fiának tartja magát. Ez ember lassan-lassan Diokleczián fölé kerekedett s mióta a császár leányát, Valériát nőül bírja, ő a kormányzás tulajdonképeni vezetője. Az egyház remegett ez embertől, mert a császárra nagy befolyása volt s a keresztényeket gyűlölte. Tudjátok mi okból? Mert megkérte volt a pápa unokahugának: Zsuzsannának kezét; a keresztény nő azonban visszautasította az alcsászári korona viselőjét, pogány hite miatt. Egy időtől haragudott reánk és minden alkalmat fölhasznált, hogy a császárt ellenünk uszítsa. Diokleczián nem hajlott, mert szerette a keresztényeket békés természetökért, megengedte, hogy hivatalokat is viseljenek, az ő palotatisztjei: Gorgoniusz kamarás, azután Dorotheusz és Péter kamarások is keresztények voltak. E szeretet azonban csak ideig-

óraig tartó volt; Galériusz ezt könnyen megtörhette. Volt azonban egy más ok, mely Dioklecziánt az üldözéstől visszatartotta és ez az a történetből merített tapasztalat, hogy egyházunk háromezredes üldözését nem fogytunk és apadásunk, de hatalmas erősödésünk, szaporodásunk követte. Azt felelte az őt mindig piszkáló Galériusznak: «Meg kell gondolni, hogy a keresztények eddig még minden üldözés után csak erősödtek és számra folyton szaporodtak». Galériuszt végtelenül boszantatta e sikertelenség, azért istentelen cselekedetre szánta magát. Hű embereivel kétszer is fölgyújtotta a császár palotáját és azt kezdte terjeszteni, hogy a keresztények voltak a gyújtogatók. Diokleczián erre már haragra gerjedt Krisztus követői ellen s kifüggesztette az üldözési rendeleteket. Egyik testvérünk nem helyesen cselekedve — habár bátran — letépte a rendeletet, mi a császárt s a népet még inkább fölboszantotta. Még szigorúbb rendeleteket adott ki, melyeket a birodalom nyugati részének császáraihoz: Konstancius Chlorushoz és Máximianusz Herkuleuszhoz is megküldött. Tudjátok, hogy követői tegnap érkeztek Rómába, mivel azonban a császár jelenleg nem tartózkodik itt, Szimfrónián prefektus Diokleczián levelével utána utazott, hogy parancsait vegye. Marcellin szentatyánk már néhány nappal azelőtt szerzett tudo-

mást a Nikomediában és a birodalom keleti részeiben kitört üldözésről Anthimusz püspök jelentései alapján. Várakozott, intézkedni fog-e Diokleczián a mi vidékünkéről is? S mivel követei tegnap megérkeztek, meghagyta nekünk, kedves testvéreim, hogy addig is, míg a bizonytalanság felhői lebegnek fölöttünk, közöljük veletek atyai szavait. A további intézkedésig tartózkodjatok minden olyan nyilvános cselekedettől, mely keresztény voltotok árulója lehetne, hogy a pogányoknak, kik vérszomjas és az egyházat gyűlölő természetökből kifolyólag kapva-kaptak az üldözési híreken, alkalmat ne adjatok a fölgerjedésre. Ne feledkezzetek meg az evangélium szavairól: «Ne tegyétek ki magatokat a kísértéseknek!» A mellett imádkozzatok buzgón, hogy az Úristen tartsa távol egyházától e nagy és iszonyú megpróbáltatást. Ha pedig az Úristennek tetszenék bennünket e megpróbáltatásnak alávetni, fogadjuk ezt beléje vetett hittel, bizalommal egymásért imádkozva, hogy hitünkben meg ne fogyatkozzunk.

— Legyen meg az Úr akarata! — mondták reá a hallgatók.

— Éljen Jézus! Bízunk benne! Ő el nem hagy! — hallatszott itt-ott.

— Bízatok is, mint hű, szerető gyermekei — folytatta a pap. — Kérjétek, hogy tőlünk el ne

távozzék, hanem a hogy a békében, úgy a küzdelemben is végigkísérjen. Még egyszer kérlek, kedves testvéreim Jézusban, vigyázzatok, hogy a pogányok izgatott hangulatát ne fokozzátok, nehogy az ő vérszomjuk az üldözési rendeletek fogantatására bírja Maximiánusz Herkuleuszt, ki az üldözésre még a rég multból is nagyon hajlandó.

(Vége az XI. kötetnek.)

TARTALOM.

	Oldal
I. A titkos vágyak	5
II. Pogány boszu	23
III. Közönséges lelkek	42
IV. A nyári lakban	59
V. A nomentumi mimóza	86
VI. Az első vészkiáltás	99
VII. Megnyugvás	125

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tizenegy kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I., II., III. és IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos*.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár*.

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincs István*.

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János*.

A XI. kötet tartalma :

Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia.

Irta *Nagy János*.

Mindeme könyvek megrendelhetők a

Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában

(Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28b. sz.)

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Fabiola, vagy a katakombák egyháza. Irta <i>Wiseman Miklós</i> . Angol eredeti után fordította <i>Haudek Ágoston</i> . Steinle Ede lovag által rajzolt képekkel. 4-rét kiadás. Fűzve kor. 4.80, kötve ...	Kor. 7.—
Ugyanaz, egyszerűbb kiadásban, nyolczadrét alak. Fűzve kor. 2.40, kötve ...	3.60
A megszabadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i> Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv</i> . Két kötet. Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80, aranymetszéssel ...	7.60
Mindszenti Gedeon legújabb költeményei. Fűzve kor. —.60, kötve ...	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta <i>May Károly</i> . Német eredeti után ford. <i>Szekrényi Lajos</i> . Kötve ...	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal</i> . Díszes vászonkötésben ...	3.—
Művészettörténeti korrajzok. Bevezetésül a képzőművészetek egyetemes történetébe. Irta <i>Dívald Kornél</i> . I. kötet. 86 képpel. Ára fűzve kor. 2.—, kötve kor. 2.40. — II. kötet. 75 képpel. Fűzve kor. 2.40, kötve ...	2.80
Áhitat szárnyain. Himnuszok és vallásos költemények. Akantisz V. rajzaival. Irta <i>Bán Aladár</i> . Színes borítékba fűzve ...	3.—
Az Úr Jézus szülőföldjén. Paur Géza 38 rajzával. Irta <i>Huber Lipót</i> . Színes borítékba fűzve ...	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-István-Társulat. Kötve ...	2.40
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság számára. Irta <i>Pintér Kálmán</i> . Angol félvászonköt.	2.—
Szent Imre herceg élete. Élet- és jellemrajz. Irta <i>dr. Karácson Imre</i> . Kötve ...	1.20

